Slovenski slavistični kongres
Ljubljana 2016

Iz jezika v jezik: slovenščina v prevodih

Uredila Andreja Žele

Izdala Zveza društev Slavistično društvo Slovenije
v Ljubljani

Zbornik Slavističnega društva Slovenije 27

Iz jezika v jezik: slovenščina v prevodih

Uredila

Andreja Žele

Zveza društev Slavistično društvo Slovenije
Ljubljana 2016

Zbornik Slavističnega društva Slovenije 27
Slovenski slavistični kongres, Ljubljana, 23. september 2016
Iz jezika v jezik: slovenščina v prevodih

Urednica: red. prof. dr. Andreja ŽELE
Recenzenta: red. prof. dr. Miran HLADNIK, prof. dr. Miran KOŠUTA

Lektoriranje: Petra JORDAN
Tehnično uredništvo: Petra JORDAN, Matjaž ZAPLOTNIK
Računalniški prelom in oblikovanje ovitka: Matjaž ZAPLOTNIK
Izdala Zveza društev Slavistično društvo Slovenije,
Ljubljana, september 2016

Tisk: Birografika Bori, d. o. o., Ljubljana
Naklada: 150 izvodov

Imetnik materialnih pravic na tem delu je Zveza društev Slavistično društvo Slovenije. Vsa vsebina v tej publikaciji je objavljena pod licenco *Creative Commons Priznanje avtorstva–Deljenje pod enakimi pogoji 2.5 Slovenija* (CC BY–SA 2.5 SI) in dovoljuje prosto širjenje vsebine za kakršne koli, tudi tržne, namene. Dovoljena sta tako deljenje (reproduciranje, distribuiranje, dajanje v najem in priobčevanje dela javnosti) kot predelava, in to pod naslednjimi pogoji: *priznanje avtorstva* – pri uporabi dela morate navesti izvirne avtorje, kot so navedeni v tej publikaciji, prvotnega založnika (Zveza društev Slavistično društvo Slovenije) in izvirno mesto objave, kot je navedeno v kataložnem zapisu o publikaciji (CIP); *deljenje pod enakimi pogoji* – če spremenite, pretvorite ali gradite na tem delu, lahko takšno predelavo dela širite samo pod isto, podobno ali kompatibilno licenco. Več informacij: *http://creativecommons.org/licenses/by-sa/2.5/si/*.

Za kongresni logo smo uporabili simbol *Handshake* avtorja iconsmind.com s strani *thenounproject.com/term/handshake/68054/* (*Handshake by iconsmind.com from the Noun Project*). Simbol ima dovoljenje Creative Commons Attribution (CC BY), *http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/us/*.

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

811.163.6(082)
061.2(497.4):811.163.6(082)

SLOVENSKI slavistični kongres (2016 ; Ljubljana)
Iz jezika v jezik : slovenščina v prevodih / Slovenski slavistični kongres, Ljubljana, 23. september 2016 ; uredila Andreja Žele. – Ljubljana : Zveza društev Slavistično društvo Slovenije, 2016. – (Zbornik Slavističnega društva Slovenije, ISSN 1408-3043 ; 27)

ISBN 978–961–6715–21–8
1. Gl. stv. nasl. 2. Žele, Andreja, 1963–
286171392

Kazalo

Andreja ŽELE: Uvodnik 7

Iz jezika v jezik 9
Vanesa MATAJC: Svetovna in slovenska književnost v slovenskem jeziku v gimnazijskih berilih 11
Marija ZLATNAR MOE: Koliko *Hamletov* pravzaprav imamo: primerjava šestih slovenskih prevodov 21
Đurđa STRSOGLAVEC: Prevodna slovenščina – skrbna mati ali zlobna mačeha? 31

Prevajalski delavnici 35
Marija ZLATNAR MOE: Spremenjeno s prevodom: zakaj so prevodi istega besedila tako različni? 37
Lidija REZONIČNIK in Nina ZAVAŠNIK: Prevajalska delavnica za študente 41

Aktualno: slovenščina v visokem šolstvu 43
Silvija BOROVNIK: Internacionalizacija, medkulturnost, nova kvaliteta visokega šolstva z odpovedovanjem slovenščini? 45
Marko JESENŠEK: »Slovenščina ni nič vredna!« 53
Marko SNOJ: Pokleka slovenska univerza pred angleščino? (K 8. členu novele Zakona o visokem šolstvu) 59
Andreja ŽELE: Do kod seže dejanska raba slovenščine v strokah? 61

Društveno 65
Nada ĐUKIĆ in Jasna ČEBRON: Poročilo o delovanju SD Koper v obdobju 1. 9. 2015–31. 5. 2016 67
Bojana VERDINEK in Anja BENKO: Poročilo o delu SD Koroške 68
Melita ZEMLJAK JONTES: Vsebinsko poročilo o delovanju SD Maribor v letih 2015 in 2016 70
Marija PIRJEVEC: Poročilo o delovanju pokrajinskega SD Trst-Gorica-Videm v letih 2015 in 2016 72
Jožica JOŽEF BEG: Poročilo SD Dolenjske in Bele krajine o delu v šolskem letu 2015/16 74
Vita ŽERJAL PAVLIN: Poročilo o delu SD Ljubljana, september 2015–junij 2016 76
Lidija REZONIČNIK in Nina ZAVAŠNIK: Dejavnosti Študentske sekcije Slavističnega društva Slovenije 78

Priznanja Slavističnega društva Slovenije 81

Uvodnik

Letošnja objava Slavističnega društva je odraz dogodkov, ki jih povezujejo angažirane obravnave o statusu slovenščine. Tokrat se soočata slovenščina v prevodih in slovenščina v visokem šolstvu. Oboje je poudarjeno predstavljano z namenom, da se še utrdita in razširita status slovenščine in vseobsežnost njenega delovanja. Cilj letošnjega strokovnega srečanja je, da se utrjuje njena čim bolj vsestranska vloga v prevajanju in da se še zlasti v poučevanju poudari bistvena vloga slovenščine kot strokovnega in znanstvenega jezika. Še naprej pa čim bolj koristimo privilegij, da nam je bil dan v uporabo polnofunkcionalni jezik, ki ga lahko polnovredno uporabljamo in hkrati razvijamo na vseh področjih delovanja. Izražanje v slovenščini naj bo hkrati izziv in užitek. Oboje pa se danes lahko samo še intenzivira ravno zaradi vedno hitrejšega dotoka in pretoka novih vsebin, ki znova in znova kličejo po novih ali na novo oživljenih ubeseditvah. Od leposlovja do znanosti in vse vmes kar najprej spodbuja naše jezikovno iskanje in ustvarjalnost – kako nova razmišljanja, nove vsebine tudi čim bolj jasno in predstavljivo ubesediti, kako za vsako novo vsebino poiskati ali domisliti kar najustreznejši izraz. Različna jezikovna ustvarjalnost, in to najprej in še zlasti v lastnem jeziku, je torej sestavni del naše siceršnje ustvarjalnosti, in temu se odrekati bi bilo nespametno in neodgovorno hkrati!

Vsi, ki se zavestno ukvarjamo s slovenščino, z javnimi problemskimi ali predstavitvenimi obravnavami, vsaj posredno tudi opozarjamo, da je pri odnosu

in ravnanju z jezikom med samoumevnostjo in vseenostjo lahko zelo tanka meja.

Tovrstna stanovska srečanja dajejo tudi možnost ovrednotenja trenutnega stanja in posledično možnost realnega ocenjevanja in načrtovanja, kako naprej.

Red. prof. dr. Andreja Žele,
predsednica Slavističnega društva Slovenije

Iz jezika v jezik

VANESA MATAJC
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
vanesa.matajc@guest.arnes.si

Svetovna in slovenska književnost v slovenskem jeziku v gimnazijskih berilih

Prispevek obravnava dojemanje književnosti v slovenskih gimnazijskih učbenikih z vidikov svetovne in nacionalne književnosti ter ugotavlja, da izbrani učbeniki smotrno konkretizirajo njuno soodvisnost, pri čemer upoštevajo tako avtonomijo književnosti kakor tudi njene povezave z nacionalnim kulturnozgodovinskim kontekstom. Prispevek predlaga možnosti za okrepitev tega razmerja z vidikov sodobne (transnacionalne) evropske kulturne in literarne zgodovine, postkolonialne teorije ter književnosti kot »mimetičnega diskurza«.

Dojemanje, raziskovanje in poučevanje književnosti je skozi zgodovino in v sodobnosti v praksi razpeto med dve izhodišči. Prvo izhodišče je dojemanje književnosti kot avtonomne umetnosti v njenem transnacionalnem razvoju strategij literarnosti, s katerimi oblikuje svoje umetnostno gradivo: jezik oziroma raznolike kulturnozgodovinske diskurze, na katere se nanaša in kakor jih izraža v svojem, jezikovnem mediju.[1] Drugo izhodišče je dojemanje književnosti kot umetnosti, ki je prav kot jezikovna umetnost tudi bistveno povezana s kulturnozgodovinsko identiteto tiste skupnosti, v jeziku katere nastaja. Sistemi srednješolskega izobraževanja v mednarodnem prostoru vključujejo književnost v svoje kurikule v povezavah obeh izhodišč, v katerih pa lahko večji poudarek leži ali na prvem ali na drugem izhodišču. Zlasti za kurikule v evropskem prostoru je značilno, da književnost neločljivo povezuje predvsem z jezikom (jezikovni predmeti, kot so npr. »slovenščina«, »angleščina«, »nemščina« ali »španščina«, implicirajo tudi učno snov književnosti, ki je izvirno ustvarjena v teh jezikih). Takšno

[1] Pojem medij, kot ga razmisli Roland Posner, lahko opredelimo s fiziološkega, fizičnega, tehnološkega in sociološkega vidika. (Prim. Biti 2000: 302) Medij jezika s teh vidikov lahko razumemo kot »snov« (»fizično« gradivo), ki se v književnosti konkretizira kot zapis ali govor.

dojemanje književnosti, ki slednjo neločljivo povezuje z jezikom, je seveda smiselno, saj je književnost, četudi je del kulture in ena izmed umetnosti in četudi se posreduje skozi različne medije, predvsem jezikovna umetnost, s tem pa se, kot rečeno, neizogibno nanaša na to ali ono kulturnozgodovinsko skupnost, ki jo povezuje ta ali oni jezik.[2] Evropska kulturna zgodovina je takšno dojemanje književnosti od 19. stoletja naprej utemeljevala predvsem s pojmoma »narod« in »nacionalna identiteta«,[3] (zahodna) primerjalna literarna veda pa je o književnosti razmišljala predvsem skozi razmerje med pojmoma »svetovna književnost« in »nacionalna književnost«. Sledovi takšnega dojemanja književnosti so razvidni tudi v slovenskih kurikularnih povezavah slovenskega jezika s književnostjo, in sicer s prevodno, svetovno književnostjo, v največjem deležu pa s slovensko književnostjo (izvirno pisano v slovenskem jeziku).

Poučevanje jezika in književnosti tako, da se vzajemno podpirata, je torej zelo smotrno, ni pa, kot rečeno, povsem samoumevno. Zato ga je v sodobnih okoliščinah, z vidikov novih dojemanj svetovne in nacionalne književnosti ter njunih (romantičnih) navezav na nacionalne identitete smiselno ponovno premisliti, ob tem pa (prav nič paradoksalno) poudariti pomen prevodne, svetovne književnosti za sodobno samodojemanje slovensko govoreče skupnosti.

Tudi slovensko-jezikovna skupnost je, kot na Slovenskem to vemo iz literarno-sociološke zamisli o »prešernovski strukturi«, svojo avtonomnost in emancipacijo v mednarodnem prostoru tradicionalno, v transnacionalnem tipu t. i. »separatističnega nacionalizma« in zanj dokaj značilnem modelu »kulturnega naroda« (*Kulturnation*), utemeljevala s posebnim poudarkom na nacionalni književnosti, torej v poudarjeni kulturnopolitični vlogi slovenske književnosti.[4] Zelo primerljiva politično-projektna

---

[2] Tudi ko gre za množico raznolikih kulturnozgodovinskih skupnosti, ki jih povezuje en, skupen jezik, npr. angleščino v skupnostih, ki jih političnozgodovinsko povezuje t.i. Commonwealth, skupni jezik artikulirajo »njegove« književnosti (bengalska, otoško-britanska, afroameriška književnost itn.) v njegovih »lokalnih« različicah.

[3] Izobraženci, ki so se v zgodnjem 19. stoletju vključevali v politično, znanstveno in kulturno elito velikih večetničnih monarhij, a so vanjo prihajali iz politično podrejenih etničnih skupnosti, so skozi razširjanje Herderjevega filozofskega dojemanja »ljudstev« prepoznavali – v sodobnem zgodovinskem pojmovniku bi rekli: reprezentirali (Anthony D. Smith) ali konstruirali (Benedict Anderson) – individualne identitete svojih izvornih etničnih skupnosti oziroma so ozaveščali »svojo« skupnost o njeni individualni identiteti, ki je za svoje novo samodojemanje ponovno uporabila izvorno latinsko, v rimskem imperiju nastalo besedo »natio«, torej narod.

[4] Samouzaveščeni subjekt skupnosti je z implikacijo »narojenosti« v pojmu narod slednjega vzpostavljal kot bistveno kolektivno identiteto svojih članov, izražanje te avtonomne identitete pa bistveno povezal s kulturno ustvarjalnostjo, v kateri je zaradi svoje povezave z jezikom –

konotacija pomena *nacionalnega* jezika in *nacionalne* književnosti je bila značilna tudi za druge politično nesamostojne evropske nacionalne skupnosti in se je, tudi v razmerjih do politično-ideološko utemeljenih državnih režimov 20. stoletja, v katere so bile vključene te skupnosti,[5] vzdrževala vse dotlej, dokler se te skupnosti niso prebile do konstitucije svojih zgodovinsko obstojnejših lastnih, nacionalnih držav leta 1990/91 (npr. Estonija, Latvija, Litva, Češka, Slovaška, Slovenija, Hrvaška itn.) – oziroma književnost in jezik npr. vsaj v primeru Katalonije še vedno delujeta kot eden izmed osrednjih »pričevalcev«, skozi katerega (nacionalna) skupnost izraža svojo specifično identiteto: svojo kolektivno izkušnjo zgodovinskega bivanja na točki, ki jo večinsko poseljuje v mednarodnem prostoru, torej v svojem »dominsvetovskem« prostoru. Poleg dejstva, da je književnost jezikovna umetnost, gre pri sodobnem kurikularnem poudarjanju njene povezave z jezikom (nacionalno-konstitutivno dojetim jezikom) v evropskem prostoru pač tudi za učinek kulturne zgodovine.

Vendar značilnosti, ki jih ustvarja neka nacionalna književnost, ni mogoče izpostavljati brez razmerja s svetovno književnostjo, v katerem se – v našem primeru slovenska – književnost samoprepoznava kot literarnozgodovinsko avtonomna enota, in sicer z vidika dosežkov nacionalne književnosti v razmerju do »obče književnosti«[6] kot avtonomne umetnosti ter s primerjalnega vidika podobnosti in razlik s posameznimi (drugimi nacionalnimi) književnostmi v njihovih kulturnozgodovinskih

---

najrazvidnejšim integrativnim znakom nacionalne skupnosti – privilegirano vlogo dobila književnost v tem (nacionalnem) jeziku. Liberalne politične stranke so od obdobja pomladi narodov naprej (prim. Juvan 2012) ta, transnacionalni model »Kulturnation« uporabljale v procesu »separatističnega nacionalizma« kot argument za politično emancipacijo »svojih« narodnih skupnosti.

[5] Močno kulturnopolitično vlogo sta nacionalni jezik in književnost odigrala npr. v odporu vzhodnoevropskih baltiških skupnosti do sovjetsko-stalinističnega režima in nato ruske politične nadvlade v obdobju hladne vojne (kar dokazuje razcvet baltiških literarnih zgodovin po političnih emancipacijah baltiških držav leta 1991). Kot ugotavlja sodobna literarna zgodovina jugovzhodne Evrope, so tako utemeljene nacionalne tradicije, stopnjevane v nacio-nalizme (npr. z literarno-politično vlogo Dobrice Ćosića ali Ivana Aralice), predstavljale tudi politično-propagandno sredstvo zoper ideologijo socializma (prim. Lukić), kakršno je prakticirala politično »neuvrščena« SFRJ, kar je konec osemdesetih let krepko prispevalo k zorenju okoliščin za jugoslovanske vojne. Po drugi strani pa je takšno, politično-ideološko opozicijsko vlogo v nacionalni skupnosti lahko igrala tudi svetovna književnost (prim. Matajc 2012): v obdobju hladne vojne je Erich Auerbach prenovil koncept svetovne književnosti, ki naj presega politično-ideološko konstruirane literarne kanone »po evropsko-ameriškem ali po rusko-boljševističnem vzorcu« (prim. Virk 2007: 180).

[6] V drugih jezikih: *general literature*, *littérature génerale*, *allgemeine Literatur* itn.

kontekstih. Tu pa se v naši sodobnosti tudi v slovenskih gimnazijskih učbenikih književnosti odpira manjši problem. Pravzaprav dva manjša, povezana problema. Prvega odpira postkolonialni pogled na svetovno književnost, drugega pa vidik t.i. »malih književnosti«.

Z evropskega primerjalno-literarnega vidika se zdi, da slovenski gimnazijski učbeniki književnosti (prispevek upošteva *Branja, Svet književnosti, Umetnost besede*, vse: 1–4) odlično predstavljajo tako transnacionalno (transjezikovno, transkulturno) razsežnost književnosti kot umetnosti, torej v njeni avtonomiji, sledeč literarno-zgodovinskim različnostim svetovne književnosti skozi čase, kakor tudi osredinjenje na izvirno slovensko književnost.[7] Odvisno od vsakokratnega koncepta konkretizacije nacionalnih učnih načrtov, so razvidne le manjše razlike: 1. v obsegih deležev, ki so namenjeni posameznim literarnozgodovinskim enotam svetovne književnosti v posameznem učbeniku,[8] 2. manjša razlika je tudi v načinu predstavljanja literarnozgodovinskih enot svetovne književnosti v povezavi s slovensko književnostjo: značilnosti poetik oziroma literarnih smeri in tokov svetovne književnosti so zarisane tako, da jih uvaja opis značilnosti opusa oziroma predstavljenega literarnega besedila posameznega avtorja/avtorice svetovne književnosti, na to pa se nanašajo naknadne obravnave slovenskih avtorjev/avtoric in njihovih besedil (prim. npr. *Besede 3*, *Svet književnosti 4*). Alternativna možnost je obravnava literarnozgodovinskih obdobij, njihovih avtorjev in izbranih besedil v svetovni književnosti in neposredno za njimi v slovenski književnosti (prim. *Umetnost besede 1*), *Besede* pa predočajo tudi slovenske literarne medbesedilne

[7] Uravnoteženost obeh razsežnosti v evropskem primerjalno-literarnem vidiku nikakor ni samoumevna: tako v skupnostih, ki jih je (po Leerssenu) opredeljeval t.i. centralistični nacionalizem, kakor v tistih, ki so se emancipirale v »separatističnem« tipu nacionalizma, je delež svetovno-literarnega konteksta književnosti v »domačem« jeziku lahko manjši, posamezne zahodne literarne smeri ali poetike pa so lahko s samim izborom besedil predstavljene tudi tako, da bistveno bolj izpostavijo tiste poetske vidike, ki jih je selektivno akomodirala »domača« književna ustvarjalnost te ali one transnacionalne literarne smeri. To je sicer kulturno-zgodovinsko razumljivo, a tudi zožuje pogled na raznolikost književnosti.

[8] *Besede 1* npr. predstavljajo več literarnih besedil iz obdobij svetovne književnosti kot *Umetnost besede 1* v knjižnem mediju, vendar slednja zapolnjuje primanjkljaj indijske in perzijske književnosti na dodani zgoščenki, ki snov predstavlja dodatno večmedijsko, tudi glasovno. Oba učbenika pa predstavljanje književne snovi dopolnjujeta s podobami iz zgodovine likovne umetnosti in s tem smotrno predočata tudi medumetnostne korespondence literarnih poetik in likovnih smeri. Učbenik *Besede 1* je nadalje bolj osredinjen na umetno svetovno književnost, *Umetnost besede 1* pa uvaja obsežnejšo predstavitev tiste človeške ustvarjalnosti, v kateri literarni diskurz še ni bil ločen od drugih diskurzov (prim. Johansen 103–06 idr.), torej mitologij, ob njih pa ljudskega slovstva).

odzive na motive in literarna besedila iz svetovne književnosti (prim. *Besede 3*). *Svet književnosti* natančneje povzema kulturnozgodovinske okoliščine slovenske književnosti v slovenskem literarnem sistemu obravnavanega obdobja (prim. *Svet književnosti 4*). Naposled pa, 3., manjše razlike nastajajo v deležu predstavljene literarne teorije, predvsem v njenih aplikacijah na interpretacije posameznih literarnih besedil,[9] vendar je v vseh učbenikih zastopan v zadostni meri. Obravnavani slovenski učbeniki torej ustrezno in ustvarjalno sledijo predstavitvi nacionalne književnosti in svetovnega literarnega kanona. Prej omenjeni manjši problem je v samem svetovnem literarnem kanonu, ki se tudi v slovenskih učbenikih razkriva v svoji tradicionalnejši, zahodno obarvani podobi.

Predstavljanje izvirno slovenske književnosti se precej hitro odziva na sodobno slovensko literarno dogajanje, predstavljanje prevodne oziroma svetovne književnosti pa se zdi pri nekaterih njenih aktualnih vidikih rahlo zamudniško,[10] kar je pač splošna značilnost množične distribucije sprememb v svetovnem literarnem kanonu. V množično distribucijo spada tudi poučevanje svetovne književnosti v literarnem sistemu. Mednarodni konsenz o zgodovinskih konstantah svetovnega literarnega kanona, kakor ga beležijo tudi učbeniki književnosti – vsaj bralstvu, ki dojema književnost predvsem kot literarnost, posebno besedilno strukturacijo referenčnih resničnosti – sicer ni dvomljiv: Sapfo in Homer ali Omar Hajam ali Li Bai in Wang Wei ali Shakespeare in Molière ali Virginia Woolf in Joyce in Kafka in Garcia Lorca ali Marina Cvetajeva in Bulgakov ali Pablo Neruda, Octavio Paz in Jorge Luis Borges itn. so najbrž lahko – in tudi so – planetarno »slišani«,ne glede na posebnosti svojih kulturnozgodovinskih kontekstov. A v dolgi sodobnosti, od sedemdesetih let 20. stoletja naprej, so močno spregovorili tudi glasovi prostorov, ki v (zahodno toniranem) literarnem kanonu prej niso bili slišani – ali pa so bili slišani komajda: in posledično tudi v slovenskih gimnazijskih berilih iz modernih književnosti nezahodnega sveta govorijo samo Rabindranath Tagore Thakur,[11] senegalski soutemeljitelj gibanja négritude Léopold Sédar Senghor ter že omenjeni P. Neruda, O. Paz in J. L. Borges. Iz sodobnih književnosti pa govorijo Toni Morrison (kot zahodna, ki oblikuje afroameriško postkolonialno dediščino), kolumbijski magični realist Garcia Márquez

[9] Literarno-morfološke aplikacije, ki poudarjajo specifiko literarnosti in s tem usmerjajo interpretacije, se zdijo najočitnejše v *Svetu književnosti.*

[10] *Besede 3*, natisnjene 2010, zaključijo svetovno književnost npr. z magičnim realizmom in postmodernizmom.

[11] Njegovo ime je tudi narobe napisano v enem učbeniku in enem učbeniško-dopolnilnem priročniku izmed pregledanih.

ter egipčanski nobelovec Mahfouz.[12] Kje sta v (zahodno obarvanem) mednarodnem literarnozgodovinskem kanonu, ki mu sledijo slovenski kurikuli, moderna Kitajska in Japonska, kje je bližnjevzhodna moderno-klasična pesniška »ikona«, Libanonec Adonis? Kje nigerijski romanopisec Wole Soyinka, kje Margaret Attwood, ki tematizira tudi tradicije severnoamerikih staroselcev, in kje (že) moderno-klasični Avstralec Patrick White? Sodeč po »stanju stvari«, prostori, iz tradicij katerih so našteti avtorji in avtorici oblikovali svoje literarne govorice, kot da ne govorijo (literature) in – upoštevaje moč diskurza pri konceptualizaciji resničnosti – kot da v našem dojemanju planeta … sploh ne obstajajo. Četudi so navedeni avtorski opusi zelo močno navzoči na svetovnem literarnem trgu. Argument, da literarni kanon obsega vrhunske in literarno-razvojno prelomne dosežke, je z vidika avtonomije književnosti tehten, vendar so zgoraj našteti avtorji in avtorice – moderni klasiki. Kakor so postali ali postajajo klasiki avtorice in avtorji iz mnogih drugih postkolonialnih prostorov, s tem pa tudi bistvene (literarne) reference za dojemanje planetarne sodobnosti, npr. J. M. Coetzee, Doris Lessing, Chimamanda N'gozi Adichie, kritična pisatelja Amitav Ghosh in Salmon Rushdie, pisateljica mnogokulturne metropole Zadie Smith … Vsi našteti in mnogi drugi so dostopni v prevodni slovenščini, vendar so dostopni poučenemu bralcu, ki spremlja prevodno dogajanje v slovenskem literarnem sistemu in je o njeni dostopnosti obveščen iz lastnega zanimanja, ne pa na podlagi konsenza o splošni literarno-kulturni izobrazbi, ki ga načeloma ustvarjajo gimnazijski učbeniki. Ta problem literarno-didaktične množične distribucije (zahodno obarvanega) svetovnega literarnega kanona, ki se torej počasi odziva na sodobni svetovni literarni trg in njegove postkolonialne literarne inovacije, se torej »preslikava« tudi na slovenske gimnazijske učbenike književnosti.

Prav tako pa se vanje preslikava problem t. i. »malih literatur«. To so načeloma literature z manjšim številom govorcev njihovih jezikov, kot so npr. mnoge evropske nacionalne književnosti (islandska, katalonska, estonska, slovenska itn.), ob tem so to tudi književnosti, ki nastajajo v jezikih z velikim številom govorcev, a se nanašajo na izkušnje nacionalne ali etnično-religiozne manjšine v jezikovno in kulturno večinsko drugačnem okolju ali v izrazito večjezikovnih in večkulturnih okoliščinah[13] itn. »Male književnosti« se razčlenjajo na mnoge različne vrste (prim. *XXI. Congress* 2016: 51, 111,

[12] Prim. *Branja 3*, 2010: 4–5.

[13] Od praško-judovske tradicije, ki je sooblikovala tudi Kafkov opus, ali npr. judovske literarne ustvarjalnosti v bosanskem okolju (prim. Enes Duraković), katere sodobni primer obnove je neke vrste družinska saga Gordane Kujić *Vonj po dežju na Balkanu*), vse do slovenske književnosti v italijanskem ali avstrijskem zamejstvu ter sodobnih večjezikovnih književnosti v nekem nacionalnem okolju (npr. luksemburška književnost) ali večnacionalnem/večetničnem okolju (dvojezična literarna ustvarjalnost na avstrijskem Koroškem).

228, 263), a tudi če se omejimo samo na tisto njeno vrsto, ki nam je najbolj »domača« in znana, to je nacionalna književnost v jeziku z manjšim številom govorcev, ustvarja mnoge raznolike nacionalne književnosti, katerih tradicije v (zahodno toniranem) svetovnem literarnem kanonu nimajo morda niti enega zabeleženega imena. Če smo v skušnjavi, da bi ob tem videli možni vzrok v šibkejši literarno-umetniški »razvitosti« teh malih nacionalnih književnosti, se je smiselno spomniti npr. na Prešernov cikel sonetov nesreče in na *Krst pri Savici*. In če nam pogled seže nekoliko dlje, npr. še na romantično literarno ustvarjalnost latvijske pesnice Aspazije[14] ali na eno eksistencialno najkonciznejših evropskih pesniških umetnin, t.j. *Lumehelbeke*[15] estonskega klasika Juhana Liiva. Oba baltiška »nacionalna« pesnika sta v slovenskem prostoru in v svetovnem literarnem kanonu – neznanka. Vsaj zasilno – »zasilno« seveda samo v smislu manjšega predstavitvenega obsega – te primanjkljaje v slovenskem literarnem sistemu skušajo sistematično zapolnjevati vileniške monografije vsakoletne »literature v fokusu«, kar pa v učbenike ne seže. V evropski primerjalni literarni vedi je o tem primanjkljaju začela bolj organizirano ozaveščati estonska primerjalnoliterarna veda, trenutno pa za preseganje tega primanjkljaja organizirano združujemo moči iz estonskega, luksemburškega in slovenskega prostora,[16] kar bo, upamo, sčasoma spodbudilo tudi množično učbeniško distribucijo »malih književnosti« v svetovnem literarnem kanonu. Sicer pa ne gre samo za imensko manj znane evropske »male literature«, marveč tudi za mnoge, ki so imensko zelo znane, a v učbenikih književnosti, ki pač sledijo svetovnemu literarnemu kanonu, ta pa spet sledi književnosti v svetovno najdostopnejših jezikih na svetovnem literarnem trgu (angleščina, francoščina, španščina, nemščina …) – niso navzoče ali so komajda navzoče (npr. portugalska književnost). O kulturnozgodovinskih realnostih, ki jih predstavljajo njihove književnosti, vemo torej malo ali nič.

»Male« nacionalne književnosti govorijo tudi iz naše evropske soseščine in so že z vidika konteksta »bližnjega drugega« za slovensko recepcijo načeloma posebej aktualne, saj govorijo iz raznolikosti skupne kulturnozgodovinske izkušnje (skupnega) evropskega prostora. Četudi je ta izkušnja splošno-skupna, je tudi notranje raznolika; brez vsaj osnovnega vpogleda v to notranjo raznolikost skupne zgodovinske izkušnje – vpogleda, katerega množičnost lahko omogočajo kurikuli nacionalnih izobraževalnih sistemov – pa politično-ekonomsko integracijski projekt, ki se imenuje Evropska zveza,

[14] Po njej je imenovan eden glavnih bulvarjev v prestolnici Rigi: Aspazias bulvaris.

[15] Drobcena snežinka (*A Small Flake of Snow*) (prim. Liiv 60–61).

[16] Sekcija »Speaking about Small Literatures in Their Own Languages« na XXI. svetovnem kongresu ICLA, Dunaj, 2016.

nima trdnih temeljev za sprotno, dinamično, kritično avtorefleksijo, ki bi ji zagotavljala dolgotrajno preživetje. Kot že rečeno, se pomen»nacionalne identitete«, ki jo s smotrnim osredinjenjem na slovensko književnost vzdržujejo tudi slovenski gimnazijski učbeniki književnosti (podobno kot npr. estonski učbeniki v razmerju do estonske »nacionalne identitete«), lahko osvetljuje le v razmerju do drugih »nacionalnih identitet« oziroma njihovih sosednjih kontekstov. V sodobnih planetarnih okoliščinah, ki neločljivo prepletajo dogajanja na drugih celinah z evropskim dogajanjem, pa se še večji primanjkljaj razkriva pri vpogledu v postkolonialne razmere (ki med drugim daje nekaj bistvenih odgovorov na vprašanje o sodobnih množičnih migracijah). A kaj ima to opraviti s književnostjo, z literarno-prevodno slovenščino in njeno učbeniško predstavitvijo?

Na prvi pogled se zdi, da se s tem kulturnozgodovinskim angažmajem za post-kolonialne in »male« književnosti oddaljujemo od avtonomije književnosti. Vendar književnost kot avtonomno umetnost lahko v pojmovniku sodobne literarne teorije opredelimo a) kot (avtonomni) literarni oziroma »mimetični diskurz«; in b) kot diskurz, ki (spoznavno-etično) morda najmočneje sooča z »drugim«. Kaj konkretno pomeni prva, kaj druga opredelitev?

Mimetični diskurz književnosti med drugim pomeni, da književnost sicer predstavlja fikcijsko resničnost, ki pa se nanaša na zunajliterarno resničnost: v poetično-funkcijskem jeziku torej »prevprašuje splošno veljavne družbene norme in vrednote, tako da podaja zgodbe, like ali motive, ki te norme osvetljujejo, konkretizirajo« (Johansena povzema Juvan 2007: 53). Družbene norme in vrednote so odvisne od vsakokratne kulturnozgodovinske resničnosti, ki jih oblikuje, in torej izražajo slednjo, s tem pa književnost kot mimetični diskurz predstavlja skupnost, na katero se nanaša, tej skupnosti. Kot prevodna književnost pa jo predstavlja drugim skupnostim; in to mnogo učinkoviteje, kot bi to storil znanstveni ali poljudnostrokovni opis: zakaj? Književnost je tudi diskurz, ki zaradi svoje fikcijske narave zahteva od bralca, da sam zapolnjuje »nedoločna mesta« pri »predstavljenih predmetnostih«, torej svojo lastno izkušnjo vgrajuje v opomenjanje »drugega« (prim. Virk: 132), ki ga predstavlja knji-ževnost in – poudarjeno – prevodna književnost. S tem »drugi« in literarno predstavljena druga kulturnozgodovinska resničnost ostaja »druga«, vendar ne več tuja in ne več potencialno ogrožujoča.

Po urazmerjanju z drugimi nacionalnimi književnostmi in svetovno književnostjo v dovršenem projektu nacionalno-političnih emancipacij različnih skupnosti sveta utegne biti v naši sodobnosti prav to nova, ključna kulturnopolitična »naloga« prevodne književnosti, še posebej v množičnih, učbeniških predstavitvah, v sodobnem svetu in v slovenskem prostoru. Naloga, ki jo književnost zmore v literarni strukturi svojega diskurza in jo dobro izpolnjuje literarno-prevodna slovenščina.

LITERATURA

XXI. Congress of the ICLA. Programme, 2016. Wien: ICLA2016 – Abteilung fuer Vergleichende Literaturwissenschaft, Universitaet Wien.

BITI, Vladimir, 2000: *Pojmovnik suvrene književne i kulturne teorije.* Zagreb: Matica Hrvatska.

JOHANSEN, Jorgen Dines, 2002: *Literary Discourse: a Semiotic-Pragmatic Approach to Literature*. Toronto: University of Toronto Press.

JUVAN, Marko, 2006: *Literarna veda v rekonstrukciji*. Ljubljana: LUD Literatura.

JUVAN, Marko, 2012: *Prešernovska struktura in svetovni literarni sistem*. Ljubljana: LUD Literatura.

LEERSSEN, Joep, 2006: *National Thought in Europe: A Cultural History*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

LIIV, Juhan, (brez letnice natisa): *Meel paremat ei kannata. The Mind Would Bear No Better. A Selection of Poetry in Estonian and English*. Prevedla Jüri Talvet in H. L. Hix. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

LUKIĆ, Jasmina, 2004: Recent historical novels and historiographic metafiction in the Balkans. John Neubauer, Marcel Cornis-Pope (ur.): *History of the literary cultures of East-Central Europe. Junctures and disjunctures of the 19th and 20th centuries*. 1. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. 480–493.

MAGONE, Aija, Ināra ANDŽĀNE (ur.), (brez letnice natisa): *Aspasia. Uguns Ledū. Feuer im Eis. Огонь во льду. The Fire in the Ice*. Riga: Biedrība »Aspazijas mantojums«.

MATAJC, Vanesa, 2012: Modernist World Literature in Slovene (National) Cultural Space. *Interlitteraria 17* (*World Literature and National Literatures*). 136–154.

VIRK, Tomo, 2007: *Primerjalna književnost na prelomu tisočletja. Kritični pregled.* Ljubljana: ZRC SAZU.

MARIJA ZLATNAR MOE
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
marija.zlatnar@guest.arnes.si

Koliko *Hamletov* pravzaprav imamo: primerjava šestih slovenskih prevodov

Prispevek povzema primerjalno analizo šestih slovenskih prevodov Shakespearovega Hamleta*, ki so nastali v obdobju od sredine 19. stoletja do leta 2013. Čeprav ostaja drama nedvomno prepoznavna in, gledano v celoti, enaka v vseh prevodih, na mikroravni prihaja tudi do številnih razlik – tako na vsebinski kot na pravopisni, jezikovni in slogovni ravni. Nekatere od teh razlik so posledica različnih izhodiščnih besedil, ki so jih uporabljali prevajalci, večina pa je rezultat posameznih prevodnih strategij in zunajbesedilnih kulturnih vplivov.*

UVOD

Shakespearov *Hamlet* ima v slovenski kulturi posebno mesto, ne le zaradi svojega položaja v svetovni književnosti, osupljive popularnosti, ki jo je doživljal na Slovenskem vse od prve uprizoritve leta 1899, in pomena, ki so mu ga slovenski ustvarjalci dajali s tem, ko so ga uprizarjali ob mnogih zgodovinskih prelomnicah, ampak tudi zaradi dejstva, da je bil preveden kar šestkrat, kar v slovenski ciljni kulturi ni pogosto.[17] Prav zaradi tega je drama tudi izjemno primerna za opazovanje, kako so se skozi čas spreminjale tako slovenske prevodne norme (kot jih definira Toury (1995)), kot tudi, kako se je spreminjal položaj tega sicer zelo centralnega besedila v slovenski kulturi – od »spoštljivosti«,[18] ki je v odnosu do besedila prevladovala vse do osemdesetih let 20. stoletja, pa do »subverzivnejšega« odnosa v novem tisočletju, ki se kaže v korenitejšem

[17] Drugače je na primer v Franciji, kjer obstaja cela vrsta prevodov *Hamleta* (prim. Heylen 2014), ali na Poljskem, kjer imajo dvanajst prevodov Shakespearove drame *Vihar* (prim. Kowalcze-Pawlik 2015).

[18] Terminologijo povzemam po Aaltonen 2000.

prirejanju, izpuščanju ali dodajanju večjih delov besedila, čemur smo priča od devetdesetih let 20. stoletja, predvsem pa v novem tisočletju (več o tem v Zlatnar Moe 2012).

HAMLETOVI PREVAJALCI

S prevajanjem Shakespeara v slovenščino se je doslej spopadlo šest prevajalcev: v sredini 19. stoletja ga je prvi prevedel Dragotin Šauperl,[19] prevod je približno trideset let pozneje pregledal in moderniziral Ivan Cankar, v dvajsetih letih je izšel med bralci in gledalci verjetno najbolj znani prevod Otona Župančiča, ki je Šauperl-Cankarjevega popolnoma nadomestil vse do začetka devetdesetih let 20. stoletja. Takrat sta skoraj hkrati izšla dva nova prevoda: avtor prvega je Janko Moder (ki je sicer v šestdesetih letih moderniziral tudi Župančičev prevod), drugega pa Milan Jesih. Modrov prevod doslej še ni bil uprizorjen v profesionalnem gledališču, je pa izšel v knjižni obliki. Drugače pa je bilo z Jesihovim prevodom, ki nastal za uprizoritev v ljubljanski Drami, izšel pa je tudi v zbirki *Kondor* pri založbi Mladinska knjiga. Vendar pa ta prevod ni tako popolnoma zamenjal svojega predhodnika, kot se je to zgodilo, ko se je pojavil Župančičev prevod, in skozi prvo desetletje novega tisočletja so v gledaliških uprizoritvah uporabljali oba. Leta 2003 je za uprizoritev v Mladinskem gledališču dramo ponovno prevedel in priredil Andrej Rozman Roza, to pa je bil tudi prvi slovenski prevod *Hamleta*, ki ni izšel v knjigi, ampak samo v gledališkem listu. Leta 2013 je prišel še najnovejši, šesti prevod *Hamleta,* tudi tokrat izdelan za uprizoritev v ljubljanski Drami, njegov avtor pa je priznani prevajalec dramatike Srečko Fišer. Prevod je bil nagrajen kot najboljši dramski prevod leta 2013 na Borštnikovem srečanju.

KAKŠNI SO SLOVENSKI *HAMLETI* IN NEKAJ BESED O ANGLEŠKEM

Preden se posvetimo prevodom, je treba povedati, da je *Hamlet* poseben že v svoji izvirni različici, ne le zaradi sloga, vsebine in priljubljenosti, temveč tudi zato, ker ne obstaja ena, definitivna izvirna izdaja. *Hamlet*, kot ga poznamo danes, je mešanica prvih folijskih in kvartnih izdaj, posamezne moderne izdaje pa se med seboj bolj ali manj razlikujejo, glede na to, katere stare izdaje uporablja vsakokratni urednik in v kakšnem razmerju.

V nadaljevanju se bomo podrobneje ukvarjali s primerjavo posameznih besedil na mikroravni, se pravi na ravni besede, besedne zveze, verza, če pa primerjamo prevode v celoti, lahko ugotovimo, da večinoma sodijo na področje spoštljivega prevajanja, se pravi, da je besedilo prevedeno v celoti in da v vsebini, obliki in slogu sledi

[19] Za podrobnejši opis, kako se je začelo prevajanje Shakespeara v slovenščino, gl. Moravec 1964 in Zlatnar Moe 2014.

izhodiščnemu besedilu. Izjema je Rozmanov prevod, v katerem so izpuščeni večji deli besedila, formalnost pa je precej nižja, na nekoliko manj opazen način pa tudi Modrov, ki v marsičem spreminja karakterizacijo likov in odnose med njimi.

Ta spoštljivost je najbolj opazna v prvem prevodu, v katerem prihaja celo do nekaterih primerov hiperkorekcije, ko prevajalec s svojimi odločitvami poskuša narediti vsebino sprejemljivejšo za občinstvo, obliko pa prilagoditi poetičnim in slovničnim pravilom bolj, kot je v izhodiščnem besedilu. Opazimo lahko tudi, da je Cankarjev lastni slog najmanj opazen od vseh (Šauperl ni zapustil dovolj besedil, da bi lahko sklepali o njegovem osebnem slogu), kar je morda posledica tega, da je bil tako kot prevajalec kot tudi kot avtor ob koncu 19. stoletja še začetnik.

Župančičev prevod je bil ob svojem izidu deležen zelo pozitivnih kritik. Nekateri so se sicer pritoževali, da je stari Cankarjev prevod bolj poetičen, vendar so se vsi strinjali, da je Župančičev natančnejši, bližji Shakespearovemu slogu in bližji izvirniku po dolžini. Zanimivo je, da podrobnejša primerjava obeh prevodov kaže, da je Župančič na nekaterih mestih Cankarjev prevod ohranil skoraj nespremenjen in je tako prepletel lasten prevajalski glas (sicer bolj prepoznaven od predhodnikovega) z glasom pokojnega prijatelja. Župančičev prevod je doživel modernizacijo v šestdesetih letih 20. stoletja, ko ga je pregledal in popravil Janko Moder. Ti popravki so bili zelo zadržani, omejeni na Župančičeve popravke (ki jih je zapisal na rob izdaje svojega prevoda)[20], modernizacijo ločil in posameznih besed (veliko popravkov tako zamenjuje izposojenke iz drugih slovanskih jezikov s slovenskimi besedami) in odpravljanje nedoslednosti (na primer pri črkovanju imen).

Če je bil Moder pri popravljanju Župančičevega prevoda zelo zadržan, pa tega ne moremo reči za njegov prevod *Hamleta* iz leta 1989. Ta je pomenil ostro polemiko s predhodniki in na nekaterih mestih z avtorjem. Svoje odločitve je pojasnil v spremni besedi v knjižni izdaji, v kateri je zapisal, da je »pogrešal tudi ostrejših, rezkejših, trših, stvarnejših tonov, ki sem jih čutil v izvirniku« (Shakespeare 1993). V njegovem prevodu so ti rezkejši toni vsekakor prišli do izraza: prevod je trši, ponekod celo vulgaren in tudi osebe so se precej spremenile, postale so manj pretanjene in bolj grobe.

Že leta 1993 je izšel nov prevod *Hamleta*. Tokrat je bil prevajalec Milan Jesih, njegov prevod pa spet bolj zadržan in spoštljiv do izvirnika, hkrati pa je ponekod opazen tudi njegov osebni slog. S tem prevodom se je spremenil tudi odnos do predhodnikov. V svojem prevodu Jesih z njimi ni polemiziral, prav tako pa v njem slišimo le malo odmevov starejših prevajalcev. Dejansko je bil ta prevod od svojih predhodnikov v veliki

[20] Izvod z rokopisnimi popravki hranijo na Rokopisnem oddelku Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani.

meri neodvisen, zaradi česar je prišlo do dobro vidnih sprememb, ki so se pojavljale tudi na najbolj izpostavljenih in priljubljenih delih besedila.

Leta 2001 je Mladinsko gledališče uprizorilo svojo, prirejeno in skrajšano različico *Hamleta*. Prevod zanjo je prispeval Andrej Rozman Roza, ker pa je bil objavljen samo v gledališkem listu, širšemu občinstvu ni znan. Tako kot so v prevodih opazni Župančičev, Jesihov in Modrov slog, je, verjetno v še večji meri, v tem *Hamletu* slišati tudi Rozmanov glas. Poleg že omenjenih večjih izpustov, ki kažejo na bolj subverziven odnos do izvirnika, je opazno tudi precejšnje znižanje formalnosti v dialogih in monologih, v katerih smo bili predtem vajeni svečanega vzvišenega jezika (tako se najbolj znan verz iz 3.1 v Shakespearovem opusu v tem prevodu glasi »Bit ali ne bit, to je bistvo«). Kljub temu sicer opaznemu znižanju formalnosti pa je Rozmanov prevod vsebinsko zelo natančna modernizacija renesančnega besedila.

Po dobrih dvajsetih letih sobivanja Jesihovega in Župančičevega prevoda je ljubljanska Drama za novo uprizoritev leta 2013 naročila nov prevod. To nalogo je opravil Srečko Fišer, njegov prevod pa v marsičem ponovno vzpostavlja vezi s predhodniki, predvsem z Župančičevim, in njegov glas ponovno vpleta v novi prevod. Vendar pa v najnovejšem prevodu ne slišimo le odmeva Cankarjevih in Župančičevih besed, ampak vključuje tudi nekatere Jesihove inovacije in nekaj Modrove ostrine. Fišerjev prevod sicer zaznamujejo moderen, neokrašen knjižni jezik in ustvarjalno, spretno prevedeni komični deli besedila.

SLOGOVNI RAZVOJ SLOVENSKEGA *HAMLETA*

Izpuščanje, dodajanje in premikanje delov besedila

Z izjemo Rozmanovega prevoda v besedilih ni veliko dodajanja in izpuščanja večjih delov besedila. Veliko tovrstnih sprememb je posledica različnih izhodiščnih besedil, ki so jih uporabljali prevajalci, posebej kadar gre za večje dodatke ali izpuste. Pravzaprav je prevodna norma neizpuščanja tako močna, da so vsi prevodi daljši od izvirnika in ne izpuščajo delov besedila, ki bi bili daljši od besedne zveze. Med izpusti, do katerih vendarle pride, so najpogostejši različni naslovi (*lord, lady, sir*), medmeti, ponovitve in podobno. Dodajanja je nekoliko več, a tudi do tega prihaja na ravni besede ali besedne zveze. Razlogi za dodajanje so največkrat poetične in skladenjske narave: predvsem v najstarejšem prevodu, na nekaterih mestih pa tudi v najnovejšem, se je prevajalec odločil za dodajanje, da bi zapolnil verz z enajstimi zlogi ali poved z vsemi osnovnimi stavčnimi členi, kdaj pa kdaj pa tudi zato, da bi občinstvu ponudil dodatno razlago.

Premikanja delov besedila je vse do zadnjega prevoda zelo malo in je navadno omejeno na posamezne besede. Najzanimivejši primer premikanja besedila v starejših prevodih najdemo še pred začetkom drame, v seznamu oseb: Kraljica in Ofelija sta se z

dna seznama v 19. stoletju skupaj z zgodovinskimi in družbenimi spremembami počasi vzpenjali proti sredini, dokler nista pristali na mestih, ki ustrezajo pomembnosti njunih vlog v drami, Klavdij in še posebej duhovnik (ki se pojavi samo v 5. dejanju na Ofelijinem pogrebu), pa sta se počasi spuščala. V najnovejšem prevodu je teh reorganizacij več, saj Fišer večkrat zamenja zaporedje verzov (največkrat dveh sosednjih) znotraj replike. V nekaterih primerih to na vsebino povedanega ne vpliva, v drugih pa takšni premiki vplivajo na pomembnost ali hierarhijo povedanega.

Jezikovne spremembe

Analizirala sem slovnične (raba ločil, oblikoslovje in skladnja), leksikalne in semantične spremembe (razlage, nadomeščanje, litote, starinjenje in modernizacijo, neologizme in neknjižne rešitve) v prevodih.[21] Ugotovila sem, da so se slovnična pravila v zadnjih 150 letih le malo spreminjala, še največ sprememb je bilo na področju ločil, pa še tu se zdi, da se bolj empatična ločila vračajo. Tako Cankar kot Fišer jih namreč uporabljata v večji meri, Cankar predvsem klicaj, Fišer pa pomišljaj, kar kaže, da klicaj vse bolj uporabljamo za označevanje čustvenosti in vse manj za označevanje vzkličnosti. Drugi prevajalci so, nasprotno, največ uporabljali najbolj nevtralni ločili, vejico in piko. Posebej izhodiščno usmerjen je pri rabi ločil Jesih, ki zelo dosledno sledi svoji izhodiščni verziji. Fišer z rabo ločil skladenjsko večkrat reorganizira besedilo na ravni povedi, tako da povedi spreminja v stavke in obratno.

Morfoloških sprememb ni veliko, večinoma pa so posledica razlik med izhodiščnim in ciljnim jezikom. Včasih se spreminjajo besedne vrste, vendar navadno ne na zelo izpostavljenih mestih in tudi ne vplivajo na vsebino in slogovno podobno besedila. Takšen primer je verz, ki se v angleščini glasi *Neither a borrower nor a lender be* (1.3.75) in je v štirih primerih preveden s takšno ali drugačno glagolsko obliko. Zanimivo je tudi, da do oblikoslovnih sprememb pogosto prihaja na istih mestih v vseh prevodih, kar nakazuje, da so bile zaradi razlik med angleščino in slovenščino potrebne. Na dveh mestih se spremeni tudi slovnični spol, tako angleška *Lady Worm* v starejših prevodih postane *gospod* črv, v novejših pa prevajalci na različne načine poskušajo ohraniti ženski spol. Druga sprememba zadeva samo najnovejša prevoda: v Jesihovem prevodu so vsi neimenovani mrtvi (recimo Duh in Ofelija) srednjega spola, dokler se ne izkaže, za koga gre. Inovacija je ohranjena tudi v Fišerjevem prevodu, vendar le za Duha.

[21] Za ta del sem upoštevala pet prevodov celotnega besedila, ne pa tudi Rozmanovega skrajšanega, ker je ta napisan v bistveno nižjem registru kot drugi in sledi normam pogovornega jezika.

Semantične spremembe

Semantičnih sprememb je več kot slovničnih, vključujejo pa razlage, nadomeščanje kulturno vezanih prvin s slovenskimi, litote, časovno barvanje besedila ter kalke, izposojenke in neknjižne zvrsti jezika. Vsi prevajalci kdaj pa kdaj razložijo posamezne besede ali besedne zveze, knjižne izdaje imajo tudi opombe na koncu ali celo (pri Cankarju) pod črto, najbolj potencialno neposrečena semantična sprememba pa je verjetno to, da tako Cankar kot Župančič in Moder prehitro povedo, da je *dreaded sight* iz prvega prizora v resnici duh.

Vsi prevajalci v svojih prevodih uporabljajo starinske prvine, še najmanj Moder in Fišer, ki pa, posebej Fišer, pogosteje posegata po modernih izposojenkah (*artikli, definiranje, inventar, rariteta* in podobne besede npr. zaznamujejo Osrickov okrašeni govor). Jesihov prevod izstopa po tem, da ne uporablja samo starinskih besed, ampak celo pripono *-dilj,* ki v moderni slovenščini ni več produktivna. Fišerjev prevod pa je poseben zaradi uporabe besed, ki sicer zvenijo starinsko, čeprav so še vedno del slovenskega jezika, vendar pa se njihov pomen razlikuje od pomena besede, ki jo prevaja. Najbolj izstopajoč primer je prevod besede *amber* (»jantar«) v verzu 2.2.198: *their eyes purging thick amber*, kjer *amber* postane čreslovina. Toleranca do izposojenk se s časom manjša – največ izposojenk iz slovanskih jezikov je v najstarejših prevodih, kakor pa kažejo Župančičevi rokopisni popravki, se je ta trend končal že do druge svetovne vojne. V novejših prevodih je nekaj izposojenk iz francoščine, latinščine in v nekaterih redkih primerih iz angleščine, Moder pa uporablja tudi popačene izposojenke iz nemščine. Hkrati z vedno manjšo toleranco do izposojenk se je večala toleranca do nižjepogovornih prvin, kar najbolje kaže Rozmanov prevod, v drugih prevodih pa slogovno zaznamujejo predvsem komične prizore. Zunaj komičnih prizorov nižjepogovorne prvine precej izstopajo, kar nam kaže na primer Fišerjev prevod ene od zadnjih Hamletovih replik. Njegov opis smrti: *a fell sergeant, Death* (3.2.341) se v Fišerjevem prevodu glasi *smrt je zloben policaj* in pogovorna prvina iz sobesedila, pa tudi v tragičnem vzdušju konca drame, precej izstopa.

Jezikovnih interferenc oziroma kalkov v nobenem prevodu ni veliko, še najbolj opazno je občasno prevajanje glagola *will*, ki zaznamuje prihodnjik, s slovenskim naklonskim glagolom »hoteti«.

Pomenske spremembe

Večina pomenskih razlik med prevodi je posledica dejstva, da so prevajalci uporabljali različna izhodiščna besedila. Najzanimivejše so tiste spremembe, ki so nastale zaradi posameznih prevajalskih odločitev. Te se večinoma ne pojavljajo na posebej

izpostavljenih mestih. En tak zanimiv primer sta zadnja verza četrtega prizora v prvem dejanju:

HORATIO: Heaven will direct it.
MARCEL: Nay, let's follow him.
(1.4.91—92)

Od vseh prevajalcev sta samo Jesih in Fišer obdržala *Nay* iz izvirnika in tako nakazala, da zadeve ne kaže prepuščati Božji previdnosti. Prvi trije prevajalci so to blago teološko nestrinjanje izpustili. Po drugi strani pa je večina prevajalcev ohranila Hamletove besede *Nay, let's go together* (1.5.190) na koncu prvega dejanja, s katerimi je Hamlet prikrito rušil strogo hierarhično ureditev na dvoru. Samo Cankar je te besede izpustil. Zanimivo je, da jih Fišer ni izpustil, pač pa je rušenje hierarhije v njegovem prevodu zamenjalo njeno utrjevanje, saj se povabilo spremeni v ukaz: *Pridita, gremo*.

Slogovne spremembe

V to skupino sodijo npr. metrične spremembe, razlike pri nagovarjanju oseb, izrazi vljudnosti, metafore, idiomi, besedne igre. Kar se tiče metrične podobe, pet slovenskih prevodov prevzema strukturo izvirnika, izjema je Rozmanov prevod. V najstarejšem (in, presenetljivo, na nekaterih mestih v najnovejšem) prevodu, se občasno pojavi težnja po izpopolnjevanju verzov na mestih, kjer v izvirniku verz ni popoln, kot v naslednjem primeru:

Shakespeare: *QUEEN: How now, Ophelia?*
Fišer: *GERTRUDA: Ofelija, kako je z vami?*
(4.5.22)

Izrazov vljudnosti je v *Hamletu* veliko, prevajalci pa so se ukvarjali z dvema izzivoma: 1. uporaba (plemiških) naslovov in 2. vikanje oziroma tikanje. V prvem primeru so različni naslovi vedno bolj plahneli, tako da v najnovejših prevodih srečujemo v največji meri le še *gospoda* in *gospo*, sicer pa so jih vsi prevajalci pogosto izpuščali. V drugem primeru so pri vikanju in tikanju večinoma sledili sodobnim pravilom bontona, pri Modru so liki manj formalni kot pri drugih, zanimiva pa je Fišerjeva odločitev, da na začetku drame v celoti sledi Shakespearovi rabi zaimkov *you* in *thou*. Analiza pa kaže, da je Fišer to strategijo pozneje opustil in je tudi sam začel uporabljati vikanje oziroma tikanje v skladu s slovenskimi pravili lepega vedenja.

Uporaba nižjepogovrnih prvin kaže na vse večjo strpnost do nižjepogovornih jezikovnih zvrsti in vse močnejšo zahtevo po bolj realističnem jeziku v gledališču. Za ilustracijo navajam prevode dejavnosti, ki jo je Shakespeare opisal kot *drabbing* (2.1.26)

in pomeni koriščenje spolnih uslug proti plačilu. V treh prevodih so prevajalci uporabili bolj ali manj formalne besede za prostitutko, in sicer *dekleta* (Župančič), *cipice* (Moder) in *vlačuga* (Fišer). Cankar je uporabil besedo za stranko (*babnjak*), Jesih pa za dejavnost: *kurbanje*. To kaže, da je beseda postajala vse bolj groba do devetdesetih let prejšnjega stoletja, v najnovejšem prevodu pa se je register spet nekoliko zvišal in je prevajalec uporabil knjižno besedo. Podobno se je zgodilo tudi z Hamletovim opisom Klavdija v 2.2 (575–577), ki je vse do Jesiha postajal vse daljši in bolj krvav, Fišer pa ga je spet nekoliko umiril in se osredotočil predvsem na Klavdijeve pomanjkljivosti in ne dejanja.[22]

SKLEP

Ker imamo na voljo kar šest prevodov istega besedila, ki so nastajali skozi razmeroma dolgo obdobje 150 let, je *Hamlet* zelo primeren za opazovanje, kako so se spreminjale prevodna slovenščina, prevodne norme, pa tudi zunajbesedilne okoliščine, kot so politične, ideološke in družbene spremembe. Ker gre za tako imenovano hipercentralno besedilo, lahko s spremljanjem prevodov opazujemo tudi, kako se je njegov položaj skozi 20. stoletje počasi spreminjal od skorajda mitskega do enega izmed klasičnih besedil, kar je prav tako vplivalo na prevode in se posebno lepo vidi pri prevodih, ki so nastajali v 20. stoletju, čeprav je novi, subverzivni odnos do besedila svoj vrhunec verjetno vendarle dosegel z Rozmanovim prevodom na samem začetku 21. stoletja. Najnovejši prevod v marsičem pomeni vračanje k tradiciji, besedilo znova obravnava z več spoštljivosti, upošteva pa tudi delo prejšnjih prevajalcev, tako najstarejših kot neposrednih predhodnikov. V več pogledih se tako s Fišerjevim prevodom slovenski *Hamlet* vrača k svojim koreninam, k rahločutnosti, zadržanosti in galantnosti 19. stoletja, čeprav na moderen način.

VIRI IN LITERATURA

AALTONEN, Sirkku, 2000: *Time-sharing on stage: Drama translation in theatre and society*. Vol. 17. Multilingual Matters, Clevendon/Buffalo/Toronto/Sydney: Multilingual matter Ltd.

HEYLEN, Romy, 2014: *Translation, poetics, and the stage: six French Hamlets*. Vol. 5. London: Routledge.

KOWALCZE-PAWLIK, Anna, 2015: *Translating The Tempest: Family, Politics and Polish Outopias. Prispevek na konferenci* Shakespeare's Europe – Europe's Shakespeare (ESRA 2015), Worcester, 29. 6. do 2. 7. 2015.

[22] Ta strategija pa zrcali Šauperl-Cankarjev prevod: tudi v tem primeru se prevajalec večkrat odloči, da bo z bolj zadržanimi izbirami prizanesel občinstvu ali obranil dobro ime lika.

MORAVEC, Dušan (ur.), 1964: *Sto let s Hamletom: kritike in eseji.* Ljubljana: Knjižnica Mestnega gledališča Ljubljanskega 26.

SHAKESPEARE, William, 1899: *Hamlet, Kraljevič danski. Žaloigra v petih dejanjih.* Gorica: Goriška tiskarna A. Gaberšček.

––, 1968: *Hamlet.* Poslovenil Oton Župančič. *Zbrana dela: Kakor vam drago, Kar hočete, Hamlet.* Ljubljana: Državna založba Slovenije.

––, 1993: *Hamlet, danski princ*. Prevedel in spremno besedo napisal Janko Moder. Svetovni klasiki 18. Ljubljana: Mihelač.

––, 1996: *Hamlet, danski princ.* Prevedel Milan jesih. Ljubljana: Mladinska knjiga.

––, 1997: Hamlet. Harold Jenknis (ur.). *The Arden Shakespeare*. Richard Proudfoot, Anne Thompson and David Scott Kastan (ur.). Walton-on-Thames: Thomas Nelson and Sons Ltd.

––, 2013: *Hamlet*. Prevedel Srečko Fišer. Gledališki list 6, 37–92. Ljubljana: SNG Drama.

SHAKESPEARE, William, ROZMAN ROZA, Andrej, 2003: *Hamlet*. Gledališki list. Ljubljana: Mladinsko gledališče.

TOURY, Gideon, 1995: *Descriptive Translation Studies and Beyond.* Benjamins Translation Library, Vol 4. Amsterdam: John Benjamins Publishing.

ZLATNAR MOE, Marija, 2012: Hamlet in Slovenia: From Myth to Theatre. *Multicultural Shakespeare: Translation, Appropriation and Performance 9.24*. 14–25.

––, 2014: Hamletova pot v središče. Mira Miladinovič Zalaznik in Tanja Žigon (ur.): *Stiki in sovplivanja med središčem in obrobjem: medkulturne literarnovedne študije*, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani: 211–229.

ĐURĐA STRSOGLAVEC
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani in Društvo slovenskih književnih prevajalcev
durda.strsoglavec@guest.arnes.si

Prevodna slovenščina – skrbna mati ali zlobna mačeha?

Zapis zastavlja nekaj (retoričnih) vprašanj o odgovornosti prevodov in prevajalčevi odgovornosti za (prevodno) slovenščino, ki preide v sistemsko rabo.

Slovar slovenskega knjižnega jezika glagol **prevájati** pomensko opredeljuje kot *izražati, podajati pisano ali govorjeno besedilo enega jezika z jezikovnimi sredstvi drugega jezika* in navaja primere rabe: prevajati dramo, roman; prevajati podnaslove v filmu; prevajamo strokovne tekste; prevajati iz enega jezika v drugega; prevajati v slovenščino; prevajati dobesedno; prevajati s slovarjem, samostalnik **prevajálec** pa kot *kdor se (poklicno) ukvarja s prevajanjem* in navaja primere rabe: prevajalec je roman dobro prevedel; pogovarjala sta se s pomočjo prevajalca; zaposlil se je kot prevajalec na sodišču; prevajalec iz nemščine in angleščine; šola za prevajalce / za prevajalca nam je bil neki domačin / leposlovni, tehnični prevajalci.

Slovarski razlagi sta skopi, slovarski pač, zato ne moreta celostno zajeti tako širokega pojma in področja, kakršno je prevajanje, še zlasti književno prevajanje. Dandanašnji za marsikoga prvi in edini vir informacij, Wikipedija, pravi, da je **prevajanje** proces prenosa pomena iz izvirnega jezika v ciljni jezik, pri čemer gre za prenos jezikovne in kulturne značilnosti v drug jezik. Pri procesu prevajanja se ne sme izgubiti pomen besed, ki je v različnih kulturah drugače obarvan. Zavedanje kulturnih razlik med izvirnim in ciljnim jezikom je ključno pri delu prevajalca, saj z upoštevanjem le-tega postane prevod razumljiv in ustrezen.

V monografiji *Književni prevod* (1997, ur. Meta Grosman) je **književni prevod**, ne glede na to, ali je zvest posnetek ali prirejena interpretacija, opredeljen kot poustvaritev pomena ali sporočila izvirnega besedila in ima kot takšen status nadomestka izvirnika v jezikovnih skupnostih, ki uporabljajo druge jezike, oziroma v njihovih literarnih sistemih; književni prevod je posebna oblika medkulturnega posredovanja nekega drugega

besedila in ima moč, da lahko prenese nekega avtorja in/ali njegovo besedilo v drugo kulturo in ga s tem povzdigne nad meje njegovega lastnega jezika in kulture.

Ali so poimenovanja prevod, nadomestek izvirnika, priredba, predelava, prenos, poustvaritev sopomenke? Se njihova semantična polja prekrivajo? Ali sta izraza *prevajanje v slovenščino* in *slovenjenje* sopomenki? Kaj pomeni v kontekstu prevajanja v slovenščino *slovenjenje* oziroma *posloveniti*?

Morda nam lahko pomagajo odgovoriti naslednje prevodoslovne kategorije: retrospektivni prevodi (ki poustvarjajo jezikovne, slogovne in besedilne značilnosti izvirnega besedila in kulture), prospektivni prevodi (ki se prilagajo leposlovnim, kulturnim in jezikovnim konvencijam ciljnega jezika in kulture) in potujitveni prevodi (ki ohranjajo razlike izhodiščnega besedila in kulture ter vzpostavljajo ravnovesje med izhodiščno in ciljno kulturo). Pri slednjih obstaja nevarnost ohranjanja razlik izhodiščnega jezika – npr. skladenjskih in oblikoslovnih vzorcev, kar lahko povzroči t. i. palimpsestne prevode.

> V TV-reklami za namaz Nutella lahko slišimo: »Naj jutro naredi dan.« »Make my day«, fraza, ki jo je proslavil Umazani Harry, se seveda prevede s »Polepšaj mi dan«. Tako tudi jutro z namazom Nutella sladkosnedom kvečjemu polepša dan, ne pa naredi. (http://www.amebis.si/nasveti/tehnicno)

Da bo prevod (literarni ali neliterarni) ustrezen in sprejemljiv, je treba upoštevati: jezikovne in zunajjezikovne, besedilne in zunajbesedilne, literarne in zunajliterarne, kulturne in zunajkulturne dejavnike oziroma okoliščine, socialno in funkcijsko zvrstnost, jezikovno mimetičnost, semanitčna polja in stopnjo prevedljivosti. Poimenovanja (npr. lastna imena, krajevna imena, t. i. realije) v prevodnem besedilu ne morejo oz. ne smejo biti zgolj zamenjana z drugimi (jezikovno drugačnimi), temveč morajo upoštevati semantično polje, ki ga ima posamezno poimenovanje v izvirnem besedilu. Z drugimi besedami – prevodno besedilo mora izhodiščni pomen oz. pomene v ciljni jezik prenesti tako, da so semantična polja ohranjena.

Kdaj so upravičeni pomenski in slogovni odmiki, kdaj prilagajanje ciljnemu kulturnemu okolju in okusu ciljnega bralca? Kakšne so posledice prevajalčevega nerazumevanja izvirnika, besediščne in skladenjske neustreznosti, nemotiviranega izpuščanja in/ali dodajanja posameznih besed ali večjih sklopov, interpretativnega prevajanja in (nedopustnega) spreminjanja pomena izvirnika? Neustrezni (napačni) prevodi in neustrezni (napačni) prevedki, ki so marsikdaj posledica vpliva lažnih prijateljev (tako v literarnem kot v neliterarnem prevodnem sistemu), preidejo v sistemsko rabo in se pravzaprav ne dojemajo kot napačna raba (npr. položite vaš nakup na tekoči trak; koruzna moka; okusno čokoladno polnjenje; naslov romana *Dvorci iz orehovine*;

onomatopeje živalskih glasov; patetičen; poročiti koga; naslov filma *Montevideo, Bog te je videl*).

V čem se *slovenščina* razlikuje od *prevodne slovenščine*? Ali je prevodna slovenščina posebna, drugačna slovenščina? Če ločujemo literarni sistem nacionalne književnosti in literarni sistem prevodne književnosti, ali lahko ločujemo nacionalno rabo slovenščine in prevodno rabo slovenščine?

> V srednji šoli se delež besedil slovenskih klasikov razlikuje po programih. Medtem ko je pouk v srednjem poklicnem izobraževanju osredotočen na nacionalno književnost, dijaki srednjih strokovnih šol in gimnazije spoznavajo tudi prevodno književnost, saj naj bi literarno zmožnost skladno s svojimi sposobnostmi razvijali ob reprezentativnih delih nacionalne in prevodne književnosti. Pri tem je cilj književnosti v srednjih strokovnih šolah spodbuditi razvoj razmišljujočega bralca, ki bo zmožen kritičnega razmišljanja o vsebinskih vidikih prebranega besedila, gimnazijci pa naj bi postali kultivirani bralci, katerih »književna in bralna kultura se kaže v vseh razsežnostih in se povezuje s širšo splošno bralno kulturo posameznika« (Krakar Vogel 2004: 72–74). (Jožef Beg 2014: 169–170).

S prevodno slovenščino se učenci/dijaki/študentje ne srečujejo zgolj pri pouku (»iz odgovorov o prostočasnem branju [je] razvidno, da raje berejo prevodno literaturo« (Jožef Beg 2014: 170)) in ne zgolj z literarnim branjem (npr. televizijski podnapisi, reklamni oglasi, navodila za uporabo, različna sporočila, podatki, spletne strani).

Tudi zato, ker velja, da jezikovno zmožnost v knjižnem in zbornem jeziku razvijamo tudi z branjem prevodne književnosti oz. prevodov, ne moremo mimo odgovornosti prevoda oziroma prevajalčeve odgovornosti. Prevajalec torej ni odgovoren zgolj za ustrezen prenos pomena izhodiščnega besedila oz. medkulturno posredovanje, temveč tudi za *rabo ciljnega jezika*. Prevodna slovenščina v kompetentnih (ustreznih, pravilnih) prevodih je med drugim *učna*, tista v nekompetentnih pa zlahka (in žal hitro) postane *nekritično posnemana*.

VIRI IN LITERATURA

GROSMAN, Meta (idr.), 1997: *Književni prevod*. Ljubljana: ZIFF.

JOŽEF BEG, Jožica, 2014: Branje klasične slovenske poezije v gimnaziji. Alenka Žbogar (ur.): *Recepcija slovenske književnosti. Obdobja 33.* Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 169–174. Http://centerslo.si/wp-content/uploads/2015/10/33-JozefBeg.pdf. Dostop 22. 8. 2016.

Prevajalski delavnici

MARIJA ZLATNAR MOE
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
marija.zlatnar@guest.arnes.si

Spremenjeno s prevodom: zakaj so prevodi istega besedila tako različni?

O književnih besedilih se v javnosti, laični in strokovni, pogosto razpravlja kot o izvirnih delih, brez upoštevanja dejstva, da ne govorimo o izvirniku, ampak o prevodu, ki se od izvirnika vedno in neizogibno v večji ali manjši meri razlikuje. Na delavnici bodo udeleženci skozi lastno praktično prevajalsko izkušnjo in razpravo z drugimi udeleženci spoznavali, kako in zakaj prihaja do razlik v prevodih in kako te vplivajo na končno podobo ciljnega besedila.

UVOD

Zaradi položaja slovenskega jezika, književnosti in kulture v svetu, pa tudi zaradi vse večje globalne povezanosti med kulturami, je veliko književnosti, ki jo beremo v šoli, za delo in zabavo, prevedene. Kljub temu pa o dejstvu, da v resnici beremo prevode, ne izvirnikov, razmišlja le malokdo in le redko. Navadno dejstvo, da je določeno besedilo prevedeno, pride v ospredje takrat, ko se pojavi nov prevod istega besedila, kot se je na primer leta 2015 zgodilo ob izidu novega prevoda *Pike Nogavičke* švedske pisateljice Astrid Lindgren. Ob takšnih priložnostih nenadoma postane očitno, da se prevodi razlikujejo med sabo, pa tudi, da se razlikujejo od izvirnika. Prevodoslovne raziskave kažejo, da do razlik prihaja na vseh ravneh besedila, razlogi pa so lahko zelo različni – od tega, ali neko besedilo dojemamo kot klasično ali kot žanrsko, do tega, ali se prevaja iz večjega, centralnega ali manjšega, perifernega jezika, in seveda tudi od položaja ciljnega jezika in kulture, včasih do razlik pride zaradi ciljnega (npr. otroškega) bralca, drugič zaradi prevladujoče ideologije ali poetike v ciljni kulturi, včasih pa zaradi osebnih preferenc posameznega prevajalca. Tudi tisto, kar se spreminja, se od prevoda do prevoda razlikuje. Do premikov najpogosteje prihaja pri slogu, lahko pa tudi pri vsebini, ideološkem sporočilu, karakterizaciji, in, čeprav redko, lahko se spremeni tudi

ciljni bralec. Vse to velja tudi za prevode istega besedila v isti ciljni jezik, do česar znotraj slovenske kulture navadno prihaja v primeru tako ali drugače klasičnih besedil (nekateri primeri so Shakespearove drame in soneti, že omenjena *Pika Nogavička*, Flaubertova *Gospa Bovary*, Kerouacov *Na cesti*, Tolkienov *Gospodar prstanov* in tako naprej).

Raziskave[23] so pokazale, da se posamezni prevodi med seboj lahko bistveno razlikujejo, včasih do te mere, da lahko prihaja do nesporazumov med bralci različnih prevodov istega besedila. Zaradi tega je pomembno, da se udeleženci izobraževalnega procesa, prav zato, da ne bi prihajalo do tovrstnih nesporazumov, prvič, zavedajo, da govorijo o prevodih, ne pa o besedilih, izvirno napisanih v slovenščini, in drugič, dogovorijo, o katerih prevodih bodo govorili. To posebej velja za besedila, izbrana za domače branje, in besedila, izbrana za maturitetni esej, pri katerih lahko tovrstna neskladja v večji ali manjši meri celo vplivajo na oceno učenčevega ali dijakovega izdelka. V zadnjem primeru je zato nujno, da profesorji, ocenjevalci in dijaki razumejo, da delajo s prevodom, ne z izvirnikom, pa tudi, da dobijo natančna navodila glede prevoda, ki naj ga preberejo. Druga možnost pa je, da so sicer dovoljeni vsi obstoječi prevodi, vendar morajo v tem primeru ocenjevalci poznati vse različice besedila, dijaki pa morajo v svojem eseju navesti, kateri prevod uporabljajo. Dodajmo še, da bi bilo smiselno, da se v pouk književnosti v določeni meri vključujejo tudi izvirna izhodiščna besedila, vsaj na višjih stopnjah izobraževanja in seveda v primerih besedil v jezikih, ki se jih učenci oziroma dijaki že učijo kot prvi, drugi ali tretji tuji jezik.[24]

NAMEN IN STRUKTURA DELAVNICE

Namen delavnice je, da sodelujoči skozi lastno prevajalsko delo spoznajo, kako prevod nastane, zakaj pri prevodih istega besedila med različnimi prevajalci prihaja do razlik, do kakšnih razlik prihaja, pa tudi, kako se razlikuje prevajalski postopek glede na žanr in mesto izhodiščne in ciljne kulture v svetu, ter glede na zgodovinsko obdobje, v katerem prevod nastane. Udeleženci bodo v praksi spoznali tudi temeljne prevajalske pristope in strategije pri prevajanju književnosti, spoznali, kako potrebno je, da se pri pouku, posebej pri domačem branju in maturi, z učenci oziroma dijaki vnaprej dogovorijo, katere prevode bodo uporabljali.

---

[23] Za analize ponovnih prevodov istega besedila prim. Zlatnar Moe, *Prevodi Hamleta v slovenskem literarnem sistemu: slogovne paradigme* (2003) ali *Hamletovi slovenski okviri* (Gledališki list SNG: Drama 2013), kakor tudi vrsto magistrskih in diplomskih nalog študentov prevajanja s Filozofske fakultete, najnovejša med njimi je Pavšič: *Primerjava starejšega in novejšega prevoda novele Starec in morje* (2015).

[24] Kar nekateri učitelji, kot so nam povedali na podobnih delavnicah, sicer že počnejo.

Delavnica bo sestavljena iz treh delov, in sicer samostojnega prevoda krajšega proznega besedila, splošne razprave o prevajanju, prevodnem postopku, prevodnih strategijah in rešitvah in razlikah med prevodi ter razlogih zanje, na koncu pa bosta sledili še analiza prevodov udeležencev in razprava o tem, kako in zakaj je prišlo med njimi do razlik ter kakšne so te razlike.

Na začetku delavnice bodo udeleženci dobili v prevod kratko zgodbo (nekaj manj kot stran dolgo) v ZDA živečega britanskega avtorja Neila Gaimana. Neil Gaiman sodi med najbolj cenjene avtorje fantazijske književnosti, napisal je več romanov za odrasle in otroke (v slovenščino je prevedenih sedem, med njimi najbolj znani *Ameriški bogovi* ter humoristični roman, ki ga je napisal skupaj z Terryjem Pratchettom, *Dobra znamenja*), serijo romanov v stripih z naslovom *Sandman* in več zbirk kratkih zgodb (najnovejša je *Trigger Warning* iz leta 2015) in zbirk esejev (najnovejša je *The View from the Cheap Seats* iz leta 2016). S prevajalskega stališča so njegova dela zanimiva predvsem zaradi sloga, posebej številnih, močnih in pogosto zelo zakritih medbesedilnih povezav z drugimi besedilnimi vrstami, književnimi žanri ali posameznimi besedili na eni strani in na drugi strani množice bolj ali manj očitnih in prepoznavnih kulturnih referenc na celo vrsto različnih kultur in subkultur. Kratka zgodba, ki jo bodo udeleženci delavnice prevedli, ima naslov *Observing the Formalities* in je izšla lani v zbirki *Trigger Warning*.

Sledila bo splošnejša razprava o prevajanju književnosti, pri kateri bodo udeleženci lahko predstavili svoje prevajalske izkušnje, pogovarjali pa se bomo tudi o razlikah, ki nastanejo pri prevajanju različnih književnih žanrov, kako in zakaj se spreminja ciljni bralec in ali se žanrska književnost prevaja drugače kot kanonizirana, kakšne so posebnosti različnih žanrov, kako na prevajanje vplivajo različni ciljni bralci in podobno. Ker slovenščina sodi med tako imenovane periferne jezike, se bomo pogovarjali tudi o posebnostih prevajanja iz centralnih jezikov v periferne in o tem, kako poteka prevajalski postopek med perifernimi jeziki samimi, ter o vlogi, ki jo kljub neposrednemu prevajanju iz perifernega izhodiščnega jezika v periferni ciljni jezik igrajo centralne izdaje posameznih književnih del. Drugi sklop vprašanj, ki jih bomo obravnavali v razpravi, je povezan s tistimi besedili, za katera v slovenščini obstaja več prevodov, pogovarjali pa se bomo predvsem o tem, ali je za pedagoške ali raziskovalne namene dobro določiti en prevod in kako ta prevod izbrati. Posebej se bomo ukvarjali s primeri, ko nimamo dostopa do izvirnega besedila, ker je to napisano v jeziku, ki ga ne obvladamo, zato ne moremo neposredno presojati o primernosti posameznega prevoda za uporabo pri pouku, opozorili pa bomo tudi na posebnosti prevodov v centralnih jezikih (predvsem v angleščini, ki je večini slovenskih bralcev najbolj dostopna). Prav tako bomo omenili prednosti in slabosti druge možnosti, da namreč učencem oziroma

dijakom pustimo proste roke pri izbiri prevoda, pogovarjali pa se bomo tudi o tem, ali in kako vključiti izhodiščno besedilo samo, v primeru, da je napisano v jeziku, ki ga udeleženci pedagoškega procesa poznajo.

V tretjem delu delavnice se bomo ponovno vrnili k prevodom, ki so jih na začetku izdelali udeleženci. Udeleženci bodo v manjših skupinah analizirali in primerjali svoje prevode, potem pa se bomo vsi skupaj pogovorili o njih, o prevajalskih problemih, s katerimi so se udeleženci srečevali med samim prevajanjem, in njihovih rešitvah za te probleme, o prevajalskih strategijah, ki so jih uporabili, slogovnih posebnostih ter o razlikah med prevodi udeležencev in o razlogih zanje.

NINA ZAVAŠNIK in LIDIJA REZONIČNIK
Študentska sekcija Slavističnega društva Slovenije
studentska.sekcija.zdsds@gmail.com

Prevajalska delavnica za študente

Letošnji slavistični kongres je posvečen slovenščini v prevajanju in del programa – prevajalska delavnica – je namenjen tudi študentom. Cilj delavnice je študente seznaniti z informacijami, vsebinami in usmeritvami, ki so potrebne za uspešen vstop na prevajalski trg, ter jim na podlagi praktičnih primerov prikazati pomen kakovostnega in po drugi strani posledice nekakovostnega prevajanja. Ker bo dogodek potekal v sodelovanju z Društvom književnih prevajalcev Slovenije, bo na delavnici poudarek na književnem prevajanju.

CILJ DOGODKA

Cilj delavnice je študente seznaniti z vsebinami, informacijami in usmeritvami, potrebnimi za uspešen vstop na prevajalski trg, ter jim na podlagi praktičnih primerov prikazati pomen kakovostnega prevajanja in po drugi strani posledice nekakovostnega prevajanja. Prav tako je cilj predstaviti značilnosti in posebnosti književnega prevajanja kot medkulturnega posredovanja.

NAMEN DOGODKA

Prevajalska delavnica je namenjena študentom 1. in 2. stopnje dodiplomskega študija slovenistike ali slavistike ter doktorskim študentom slovenistike oz. slavistike. Člani (študentske sekcije) Slavističnega društva Slovenije imajo pri udeležbi prednost.

POTEK DOGODKA

Prevajalska delavnica za študente bo razdeljena na teoretični in praktični del, po potrebi se glede na vsebine vključi dodatne strokovnjake.

Prvi (teoretični) del

V teoretičnem delu bodo študenti dobili vpogled v razmere na prevajalskem trgu (način zaposlovanja, zahteve in pričakovanja na trgu), predstavljena jim bo problematika prevajanja iz slovanskih jezikov in v te jezike (kaj pomeni biti »dober prevajalec«, kakšne so morebitne posebnosti tovrstnega prevajanja in kakšna je kakovost prevodov v Sloveniji, ko gre za slovansko jezikovno kombinacijo), prav tako bodo študentom podani nasveti, kje in kako začeti oz. kam se je treba obrniti, da bi lahko uspešno zapluli v prevajalske vode, predstavljeno pa jim bo tudi, katera znanja in veščine so potrebni za uspešno prevajalsko delo. Ker je poudarek na književnem prevajanju, bodo študenti seznanjeni s trenutnim položajem književnega prevajanja in prevajalcev v Sloveniji, s prevajanjem knjižnih del iz drugih slovanskih jezikov v slovenščino (potrebna znanja in veščine, značilnosti in posebnosti tovrstnega prevajanja, ali se pri književnem prevajanju uporabljajo prevajalska orodja, povprečno število prevedenih strani na dan, morebitne zahteve založnikov) in bodo izvedeli, kako začeti prevajati književna dela, da bi bili prevodi tudi objavljeni. Hkrati jim bodo predstavljeni programi in štipendije, ki (so)financirajo prevajalsko dejavnost.

Drugi (praktični) del

Drugi del delavnice bo obsegal primere iz prakse: zaradi časovne omejitve se bomo osredotočili zgolj na razpravo o konkretnih primerih, ki bodo tako iz proznih del, poezije kot dramskih besedil (ohranjanje rime, humorja ali besedne igre, lažni prijatelji, prevajanje kulturemov …). Študentom bo predstavljeno nekaj primerov neustreznega oz. nekvalitetnega prevajanja iz vseh besedilnih zvrsti. Pri tem bodo na podlagi predhodnih prijav študentov upoštevane jezikovne kombinacije.

Aktualno:
slovenščina v visokem šolstvu

Internacionalizacija, medkulturnost, nova kvaliteta visokega šolstva z odpovedovanjem slovenščini?

Vsekakor nisem nikoli pričakovala, da bom morala ob 25. obletnici samostojne slovenske države, prve in edine v naši zgodovini, v Državnem svetu protestno nastopiti kot zagovornica konstitutivnega elementa slovenske državnosti, to je slovenskega jezika, ki ga želi trenutna slovenska univerzitetna oblast ob podpori Ministrstva za šolstvo, znanost in šport ter s pristankom ministra za kulturo z uvajanjem študijskih programov v tujem jeziku izriniti iz univerzitetnih predavalnic. Ta napad na slovenščino, ki da je premalo »globalna«, se odvija pod krinko in puhlimi besedami, da gre za »internacionalizacijo« in nekakšno boljšo »kvaliteto« slovenskega univerzitetnega pouka. Izbiro o učnem jeziku želijo prepustiti posameznim univerzam in se sklicujejo na njihovo »avtonomijo«.

V zvezi s to načrtovano operacijo zdravega telesa, ki je nisem samo jaz imenovala zločin nad jezikom, sem pisala že večkrat (*Delo*, 17. 12. 2013, 31. 3. 2016, 23. 5. 2016; *Večer*, 13. 6. 2016).

V sporni noveli novega zakona o visokem šolstvu ne gre samo za izvajanje delov študijskih programov v tujem jeziku, pri čemer je mišljena angleščina, in ne le takrat, kadar je navzoče – sicer nedefinirano! – »večje število tujih študentov«, oz. takrat, kadar so predavatelji tujci. Gre za poskus na novo uzakonjene možnosti izvajanja CELOTNIH študijskih programov v tujem jeziku, pri čemer je mišljena predvsem angleščina. V praksi lahko to namreč privede do tega, da se bo določen študijski program na fakultetah izvajal le še v angleščini in da slovenskega sploh ne bo. Kajti »primerljivi študijski program«, ki naj bi se odvijal v slovenščini, je le pesek v oči. Takega »primerljivega študijskega programa« ne bo, saj za to ni denarja. Da bi neka fakulteta izvajala dva podobna programa? Izvajal se bo en sam, to je angleški, slovenskega pa ne bo več. Skrajna posledica tega je lahko dejstvo, da se bo na slovenskih

fakultetah določen študij izvajal le še v angleščini (npr. medicina, ekonomija, poslovne, tehniške vede), naši študenti pa bodo izgubili ustavno zagotovljeno pravico do rabe maternega jezika v lastni državi.

Ko sem v zadnjem času poslušala nekaj radijskih intervjujev s predstavniki Ministrstva za šolstvo in znanost, sem naletela na pogosto manipulacijo s poslušalci. Omenjali so Erasmusove študente, to je tiste, ki prihajajo k nam za krajši čas in ki se menda težko naučijo slovensko. Pri tem moram reči, da zelo podcenjujejo študente. Program Erasmus je bil zasnovan s podstavo, da študenti spoznajo tuje kulture in jezike, po možnosti pa se jih naučijo vsaj na osnovni ravni. In to nikakor ni nemogoče. Toda v noveli zakona, ki predvideva uvajanje študijskih programov v tujem jeziku, sploh ne gre za Erasmusove študente. S temi komunikacija že zdaj poteka v tujem jeziku in pač po potrebi. V noveli zakona gre predvsem za naše študente, ki naj bi v prihodnosti skupaj s tujimi poslušali predavanja na določenih smereh in pri določenih predmetih samo v tujem jeziku. Enaka je manipulacija s podatkom, da gre v noveli zakona za gostujoče profesorje. Tudi zanje ne gre. Le-ti so že zdaj lahko povsod predavali v tujem jeziku (tudi v angleščini) in tega ni nihče preganjal.

Drugače pa je, če tuji študenti prihajajo k nam na redni študij, kar pomeni, da bodo v Sloveniji ostali šest, sedem let. V tem primeru se po mojem mnenju morajo naučiti slovensko, tako kot se v Nemčiji morajo naučiti nemško, v Franciji francosko, ne pa da jim mi želimo ponujati predavanja v angleščini, k tem angleškim predavanjem pa stlačiti še vse naše študente. V takem primeru bodo naši študentje začenjali izgubljati ne le svoj strokovni jezik, temveč svoj jezik nasploh, saj se na univerzi slovenščine tudi učijo. Absurdno je, da se univerzitetna oblast ne zaveda, kako velika in pomembna šola materinščine je univerza – a brez velikih besed: študenti se učijo razmišljati in oblikovati svoja besedila, učijo se strokovnega in intelektualnega izražanja. In ne recite mi prosim, da ni pomembno, v katerem jeziku vse to poteka.

Kakšno pa je delo akademskega učitelja? O tem piše Lev Kreft v razpravi Dramatičnost akademske govorice, ki je izšla v zborniku *Akademski jeziki v času globalizacije* (2012). Poudarja, da je delo akademskega učitelja sestavljeno iz branja, pisanja in govorjenja, jezik je medij in snov našega dela. Piše: »Jezik je okolje, v katerem živim, in govorica je način mojega poklicnega življenja.« Zato moramo akademski jezik znati in ga obvladati, v njem moramo živeti in v njem moramo nastopati. Poseben znanstveni jezik je izpeljava iz naravne govorice, ne pa zaprt sistem. Tako knjižni kot strokovni jezik sta normirana, norme pa so pogosto trde. Piše, da je angleščina postala obvezen jezik sporazumevanja po 2. svetovni vojni, ko so ZDA dobile vlogo imperija. V primeru rabe angleščine gre torej za »imperialno govorico« in pristajanje na »kolonialno razmerje«, ki v znanosti pomeni še mnogo več kot le pragmatično rabo jezika.

Pomeni sprejem vrste pogojev in kriterijev, ki vodijo v izginjanje razlik, v favoriziranje npr. določenega tipa filozofije, pisanja, besedila si postajajo podobna. To je »macdonaldizacija znanosti« in univerz, piše Kreft, to je »enokopitnost«, v kateri ne siromašimo le rabe lastnih jezikov, temveč celotno znanstveno in vsakdanjo govorico (Kreft v: Starc 2012, 25–30).

Kreft nadalje poudarja, da je laboratorij družboslovnih in humanističnih znanosti javni prostor, v katerem odmeva govorica uma in v katerem se tudi izoblikuje umna govorica, zato potrebujemo »javno rabo uma v slovenskem jeziku« (Kreft v: Starc 2012, 34).

Marko Jesenšek, slovenist, jezikoslovec z mariborske univerze in prejemnik Zoisove nagrade za raziskovalno delo, pa je prav tako ostro opozarjal:

> Rektorji slovenskih univerz in z njimi povezani univerzitetni lobiji ne razumejo pomena, ki ga ima slovenski jezik za našo samobitnost, predvsem pa pri sporazumevanju in izobraževanju v slovenskem jeziku na slovenskih univerzah. Njihovo ozko razmišljanje, ki izhaja iz napačnega razumevanja internacionalizacije sodobnega visokega šolstva, skuša omejiti vlogo in pomen slovenskega jezika v našem visokem šolstvu in znanosti (Jesenšek 2014: 42).

Jesenšek nadalje zapisuje:

> Izmenjava študentov ne pomeni uvajanja globalnega učnega jezika v izobraževanje in znanost, ampak prav nasprotno: gre za idejo, da je jezikovna raznolikost prednost in sestavni del našega sobivanja, tj. temeljni princip Evropske zveze. Ideja, ki jo Rektorska konferenca skuša sprevreči, je enakopravnost 24 uradnih jezikov Evropske zveze, ki se morajo uveljaviti tudi v visokošolskem izobraževanju in izmenjavi študentov. /…/ Študenti Erasmus sledijo strategiji razvoja Evropske zveze, ki spodbuja in razvija večjezičnost in ne jezikovno globalizacijo oz. anglizacijo, kot si to napačno predstavljajo nekateri naši univerzitetniki (Jesenšek 2014: 45).

Jesenšek izrecno poudarja, da je internacionalizacija slovenskega visokega šolstva vse prej kot jezikovna anglizacija našega izobraževanja. Opustitev slovenščine kot jezika znanosti pa slovenske znanosti ne bo rešila, niti ji ne bo dala pečata univerzalne vrednosti, je zapisala tudi jezikoslovka Ada Vidovič Muha (2007).

Jesenšek zelo jasno zaključuje: »Nespoštovanje slovenskega jezika kot temeljne nacionalne, družbene in osebne vrednote je jezikovno odpadništvo, ki izhaja iz pomanjkanja moralnih vrednot oz. iz njihovega prevrednotenja.« (Jesenšek 2014: 47)

Ob tem sem v *Delu* nedavno tudi sama zapisala: »Znanost nikoli ne postane univerzalna z zanikovanjem maternega in državnega jezika.« (*Delo*, 23. 5. 2016, str. 5)

Tako smo javno opozarjali habilitirani slovenski univerzitetni profesorji, znanstveniki s področja različnih ved, med nami so bili tudi akademiki in pisatelji, ki so prejeli najpomembnejše slovenske državne nagrade, npr. Zoisovo in Prešernovo.

Reakcija Društva slovenskih pisateljev, ki je zoper tako odrinjanje slovenščine iz prostora znanosti, posledično pa tudi iz javnega življenja, protestiralo tako, da je pozvalo ministrico Majo Makovec Brenčič k odstopu, je bila ostra in tudi na mestu. Ne potrebujemo namreč politike, ki se ne zaveda pomembnosti in vloge maternega in državnega jezika ter je tudi brez slehernega kulturnozgodovinskega spomina. Slovenščina, je zapisal pisatelj Florjan Lipuš, Prešernov nagrajenec za literarno delo, je praznično oblačilo naroda. In če se v ta jezik ne bodo več ogrinjali tisti, ki so nadarjeni, oblagodarjeni s talenti in globljih spoznanj sposobni, bo ta jezik žal izumrl. Slovenščina, piše pisatelj, je bila v zgodovini jezik, zaradi katerega so nas zmerjali in tepli. Taka je naša kulturna zgodovina. V najnovejšem času pa se izkoreninjamo kar sami. — To je izkušnja pisatelja, ki je vse življenje preživel v državi, v kateri je bila nemščina »zgornji jezik«, slovenščina, njegova materinščina, pa »spodnji«. Ali bi radi tako jezikovno sliko tudi doma, v Sloveniji? Ob tem naj omenim še to, da je dvojezični Lipuš, ki živi v Avstriji, vsa svoja literarna dela, ki so mu prinesla ugledne evropske literarne nagrade, med njimi Petrarkovo, napisal izključno v slovenščini. Če bi pisal v »evropski« nemščini, bi se njegove knjige prej in najbrž veliko boljše prodajale. A zavedal se je, da je materinščina nekaj, s čimer se ne trguje.

O vlogi in pomenu maternega jezika pa je pronicljivo razmišljal tudi pesnik in esejist Aleš Debeljak. V eseju *Koncentrični krogi identitet* (2004) je poudaril, da slovenščina ni le sredstvo formalne komunikacije, temveč da je to jezik, »ki nam ponuja intimno sposobnost, da znamo v njem ljubiti, moliti in peti« (Debeljak 2004: 87). Osnovna prvina kulturne identitete je zanj prav tako materni jezik, ki bi ga morali spoštovati in ohranjati. V navedenem eseju je nadaljeval:

> Če tega jezika namreč ne uporabljamo za vse pretanjene izrazne oblike (trženje, gospodarstvo, znanost, uprava, medicina), v katerih šele lahko pride do besede pretanjeni pogled na resničnost, je to pravzaprav še vedno le jezik nerazvitega naroda (Debeljak 2004: 87).

Do obnašanja Slovencev v sodobni Evropi je bil zelo kritičen, prepogosto se namreč priklanjamo »pred zlatimi teleti tujine« in pritrjujemo vsaki ideji, ki prihaja z Zahoda ter se izogibamo sleherni omembi nacionalne identitete (Debeljak 2004: 90).

Zato potrebujemo jasen zakon o visokem šolstvu z jasno določenim členom o rabi slovenskega jezika na univerzah. Prva slovenska univerza, namreč ljubljanska, je bila 1919. leta ustanovljena prav z namenom, da bi imeli Slovenci znanost in univerzitetna

predavanja v slovenskem jeziku. Zdaj, ob skorajšnji stoletnici te univerze, pa se slovenski rektorji temu odpovedujejo. Namesto razvite in bogate slovenščine so pripravljeni uzakoniti rabo poenostavljene »evroangleščine«. Takega poniževanja slovenščine še nismo doživeli, kajti nikoli v zgodovini se še nismo znašli v položaju, ko bi si slovenščino ukinjali kar sami. K temu pa nas nihče ne sili, to je nova klečeplazna in komercialna politika v samostojni državi Sloveniji.

Zakon o visokem šolstvu, ki ga je vlada vložila v Državni zbor, je slab in omogoča manipulacije. Nič ne pomaga, če minister za kulturo v radijski oddaji prizna, da je zakon sicer slab, a da se bo trudil, da bo praksa drugačna. To je podobno, kot če bi rekli, da imamo slab kazenski zakonik, a da apeliramo na vse kriminalce, tatove in druge lopove, da naj ravnajo moralno in etično. Te moralne in etične drže ne bo. Zato morajo biti zakoni jasni. Gre za to, da je slovenščina v tej državi uradni jezik in da je to tudi eden od uradnih jezikov EU. Slovenski študentje imajo pravico do izobraževanja in predavanj v slovenščini. Pravico in dolžnost imajo, da v slovenščini opravljajo tudi izpite in v tem državnem jeziku napišejo svoja seminarska, diplomska in doktorska dela. Ko začne študent študirati na univerzi, prične spoznavati tudi strokovno in znanstveno terminologijo. Če se bo namesto slovenske terminologije učil angleško, določenih znanj v slovenščini ne bo imel. Taka praksa pa vodi do odmiranja slovenskega znanstvenega in strokovnega jezika, kar se bo poznalo tudi pri pogovorni rabi, opozarja jezikoslovec Marko Snoj (2014: 13–18).

Snoj piše:

> Dalje se moramo vprašati, kakšna bi bila angleščina, ki bi se začela množično uporabljati na Slovenskem. Izkušnje narodov, ki so tak korak storili v preteklosti, nas učijo, da bi bil to jezik z angleškim besedjem, s poenostavljeno slovnico in z močnim substratnim vplivom slovenščine. Bila bi torej lingva franka, ki bi ob zamiranju slovenščine prehajala v kreolski jezik. Bila bi to, kar je neuradno edini uradni jezik Evropske unije: slaba angleščina (Snoj 2014: 14).

V 21. stoletju imamo slovenščino, ki ni le naš pogovorni jezik, temveč je tudi razviti jezik znanosti in umetnosti, za katerega je trajalo stoletja, da se je lahko polno uveljavil. Prizadevati si moramo za to, da znanost in umetnost razvijamo v slovenščini, ne pa da ju začenjamo ustvarjati v tujih jezikih. Kadar se izražamo v tujem jeziku, se namreč samoomejujemo in pristajamo obenem tudi na drugačen kulturnozgodovinski kod. V primerjavi z maternimi govorci smo avtomatično v podrejenem položaju, saj vsega tistega, kar lahko suvereno izrazimo v materinščini, v tujem jeziku ne moremo. Na to med drugim opozarja tudi Firenška resolucija o rabi jezika v visokem šolstvu. Prevladujoča raba angleščine vodi na univerzah v zniževanje kakovosti visokega šolstva, ne pa v novo kvaliteto.

Firenška resolucija iz l. 2014 svari pred naraščajočo težnjo po rabi angleščine pri akademskem poučevanju in raziskovanju. Navaja, da je »napredek v mednarodnem sporazumevanju dosežen na račun vseh drugih jezikov razen angleščine« in da pomeni ta težnja »jezikovno, spoznavno in kulturno tveganje«. Citiram:

> Angleščina ni nevtralen medij sporazumevanja za vse namene. Z njeno prevladujočo ali celo izključno rabo so prezrte ali pozabljene pomembne tradicije, koncepti, metode, razvite v drugih jezikih.

Težnja po anglifikaciji »ogroža jezikovno pestrost Evrope, ki je bistvenega pomena za kulturno raznolikost in bogastvo naše celine«. Firenška resolucija priznava praktično rabo angleščine, vendar le kot pomožni jezik pri sporazumevanju med akademiki, ki nimajo skupnega drugega jezika. Hkrati pa svari pred rabo reduciranih različic angleščine pri poučevanju in objavljanju v drugih jezikovnih okoljih, saj to razvrednoti druge jezike in postopoma povzroči, da so čedalje bolj neprimerni za znanstveno razpravo. V resoluciji je nadalje izrecno zapisano, da naj akademiki uporabljajo svoje materne jezike pri raziskavah in študijah, politične organe v neangleško govorečih državah Evrope pa resolucija poziva, naj spodbujajo učitelje in študente k rabi lastnih nacionalnih jezikov.

Če beremo Firenško resolucijo, pa tudi razprave slovenskih strokovnjakov na to temo (*Akademski jeziki v času globalizacije*, ur. Sonja Starc, Univerza na Primorskem, 2012, M. Jesenšek 2014, M. Snoj v: Razprave SAZU 22, 2014), vidimo, da drvi naša univerzitetna oblast kot konj s plašnicami prav v nasprotno smer.

Slovenska Rektorska konferenca počne prav to, pred čemer svari teoretik Christian Laval v svoji knjigi *Šola ni podjetje, Neoliberalni napad na javno šolstvo* (2005). Na slovenskih univerzah smo priča naraščanju zasebnih ekonomskih interesov, ki niso v duhu univerze, vzgajanja k razmišljanju in duhovni širini, temveč so le v interesu kapitala. Zaradi takih nazorov se tudi nenehno krčita pomen kulturne vzgoje ter spoštovanja lastnega jezika. Toda študij ne bi smel biti le množična industrija, ne le rast »navzgor«, temveč tudi v širino. Taka storilnostna naravnanost slovenskih univerz je dolgoročno izjemno škodljiva. Sem sodita tudi forsiranje znanstvenih objav v tujih jezikih in pravo omalovaževanje znanstvenega objavljanja v slovenščini. To je neoliberalni napad na univerze, ki je v Sloveniji v polnem teku.

Internacionalizacija pri nas ne pomeni, da naj tujim študentom ponudimo kvalitetne študijske programe s kvalitetnimi profesorji, ter to, da se morajo tuji študenti, ki prihajajo na študij v Slovenijo, tako kot drugje po svetu naučiti jezika države gostiteljice, temveč da jim bomo servilno ponudili programe v angleščini. Toda internacionalizacija pomeni predvsem izmenjavo domačih in tujih študentov z namenom

širjenja medkulturnih vednosti, z namenom spoznavanja različnih kultur, jezikov in znanstvenih šol. In le kako naj bi se le-te razširile in uspešno razvijale, če jim bomo ponujali predavanja le v enem, zanje in za nas tujem jeziku?! K nam namreč ne bodo prihajali materni govorci angleščine, temveč študenti, za katere je angleščina prav tako tuji jezik – enako kot za slovenskega profesorja, ki naj bi jim predaval … Kakšna komunikacija bo nastala, si lahko predstavljamo: podobna bo otroški igrici »telefon«. Ta »dvojezičnost« bo na koncu pripeljala v brezjezičnost, v slabo, pomanjkljivo in le zasilno sporazumevanje, saj bosta v verigi dva, ki ne znata odlično angleško, ali pa bo njuno znanje le pogovorno. To vsekakor ne more biti jezik znanosti, kaj šele nova kvaliteta slovenskega visokega šolstva. To bo nova katastrofa slovenskega visokega šolstva.

Medkulturnost pomeni spoznavanje različnih kultur in jezikov, ne pa pristajanje na en sam jezikovni in kulturnozgodovinski kod. Raziskovalci, ki se s tem fenomenom ukvarjajo, poudarjajo, da je razmišljanje o drugosti in drugačnosti tujih kultur in jezikov mogoče razviti šele na poznavanju lastne kulture in jezika (Štrukej 2000; Grosman 2004: 33). Medkulturnost pomeni torej dvoje: poznati svojo kulturo, jo upoštevati in biti obenem pripravljen za spoznavanje tuje. V literaturi najdemo znameniti Sartrov citat: »Jaz sem tisti, ki sem bil.« Zato je interpretacija medkulturnosti in »širjenja kompetenc« z izrinjanjem slovenščine iz slovenskih univerzitetnih predavalnic zelo lahkomiselna, vsekakor pa strokovno in znanstveno popolnoma neutemeljena.

Univerza z vsemi svojimi študijskimi programi ni le porabnica slovenskega znanstvenega jezika, temveč je tudi njegova zelo pomembna soustvarjalka. Ali preprosto povedano: če bomo slovenščino nehali uporabljati kot jezik znanosti, se le-ta ne bo več razvijal in bo polagoma zakrnel. Postal bo ohlapen in brez žive izrazne moči.

Slovenščina je jezik, v katerem govorimo, molimo, sanjamo, ljubimo, se prepiramo, pišemo znanstvene, publicistične in literarne tekste. To je jezik, v katerem se je oblikovalo naše mišljenje, je izkaznica naše osebne in nacionalne identitete. Slovenščina je tudi eden od uradnih jezikov Evropske unije, ki ima pravico do polnokrvnega življenja in živahnega razvoja. Slovenske javne univerze, na katerih se slovenski jezik ne samo uporablja, temveč se na njih tudi tvori, pa bi morale biti njegove zaščitnice.

VIRI IN LITERATURA

BOROVNIK, Silvija, 2013: Postali bomo tujci v hiši domačinov. *Delo*, 17. 12. 2013. 14.

– –, 2016a: O slovenščini kot jeziku znanosti. Jezik na univerzi. Pripombe k predlogu zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o visokem šolstvu. *Delo*, 31. 3. 2016. 5.

– –, 2016b: Rektor naj bo varuh, ne grobar slovenščine. *Delo*, 23. 5. 2016. 5.

DEBELJAK, Aleš (2004): Koncentrični krogi identitet. Ursula Keller, Ilma Rakusa (ur.): *Kaj je evropskega v evropskih literaturah? Eseji.* Maribor: Aristej. 83–95.

FORSTNERIČ HAJNŠEK, Melita 2016: Operacija zdravega telesa. Intervju s Silvijo Borovnik. *Večer*, 13. 6. 2016. 16.

– –, 2016: »Slovenščina ni nič vredna!« Intervju z Markom Jesenškom. *Večer*, 26. 5. 16. 9.

GROSMAN, Meta, 2004: *Književnost v medkulturnem položaju*. Ljubljana: Znanstveni inštitut FF UL.

JESENŠEK, Marko, 2014: Slovenščina kot učni jezik na slovenskih univerzah. Hotimir Tivadar (ur.): *50. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Prihodnost v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi. Zbornik predavanj*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 42–49.

KREFT, Lev, 2012: Dramatičnost akademske govorice. Sonja Starc (ur.): *Akademski jeziki v času globalizacije.* Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče. 25–35.

LAVAL, Christian, 2005: *Šola ni podjetje. Neoliberalni napad na javno šolstvo*. Ljubljana: Založba Krtina.

STARC, Sonja (ur.), 2012: *Akademski jeziki v času globalizacije*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče.

ŠTRUKELJ, Inka (ur.), 2000: *Kultura, identiteta in jezik v procesih evropske integracije*. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije.

VIDOVIČ MUHA, Ada, 2007: Slovenščina kot jezik znanosti in univerze – da ali ne. *Jezikoljubni cvetober*. *http://sites.google.com/site/slavisticnodrustvo/cvetober/jezikoljubni-cvetober-odzivi-in-polemike*. Dostop 13. 8. 2016.

Prof. dr. SILVIJA BOROVNIK,
Oddelek za slovanske jezike in književnosti
Filozofske fakultete Univerze v Mariboru
Delo – Sobotna priloga, 13. avgust 2016

»Slovenščina ni nič vredna!«

Dr. Marko Jesenšek, slovenist, prorektor Univerze v Mariboru o poklekanju pred angleščino na naših univerzah

»Predlog sprememb glede rabe učnega jezika na slovenskih univerzah je nepremišljen, sledi škodljivim globalizacijskim pritiskom in pod krinko 'internacionalizacije' visokega šolstva meša znanje tujih jezikov oziroma evropsko idejo večjezičnosti s pravico slovenskih državljanov do izobraževanja na slovenskih javnih univerzah v slovenskem učnem jeziku. Dolgoročno je tako gledanje škodljivo za identiteto Slovencev in za kakovost visokega šolstva,« meni dr. **Marko Jesenšek**, slovenist na Filozofski fakulteti v Mariboru in prorektor Univerze v Mariboru.

Iz nemoči, da bi ustavil spreminjanje dosedanjega 8. člena Zakona o visokem šolstvu, ki predpisuje rabo učnega jezika na slovenskih univerzah, se ni več udeleževal sej komisije Rektorske konference Slovenije, ki je na željo RK RS pripravila spremembe, s katerimi bo univerzitetna in politična sfera lahko pokleknila pred domnevno internacionalizacijo. V slovenističnih in akademskih krogih ne velja za jezikovnega purista, a zdrava pamet in odgovoren odnos do jezika, tako pravi Jesenšek, imata vendar svoje meje, preko katerih Slovenci ne smemo in ne moremo, pa če si del uni-elite to še tako zmotno želi in ima pi tem menda celo podporo dela politike. Na Filozofski fakulteti Univerzi v Mariboru predava evropske smernice za jezikovno izobraževanje, jezikovno politiko in načrtovanje ter zgodovino slovenskega jezika.

Kaj dramatičnega se dogaja z učnim jezikom na slovenskih univerzah?

Pripravljen je predlog za spremembo zakona o visokem šolstvu, ki sprevrača zdajšnji 8. člen, tako da uvaja tuj jezik, tj. angleščino kot učni jezik na slovenskih državnih univerzah. Sedanja zakonodaja dovoljuje, da se lahko del (!) študijskega programa izvaja v tujem jeziku, če gre za predavanje gostujočega profesorja, celoten študijski

program pa le, če se tak program hkrati izvaja na univerzi tudi v slovenskem jeziku. Novi predlog pa sramotno zamenjuje sporočilnost sedanjega zakona, tako da bi naj izvajali študijske programe v tujem jeziku, če bi bili deli (!?) teh programov izvajani tudi v slovenskem jeziku. Gre za dolgoročno škodljivo spreminjanje obstoječe zakonske ureditve, za popolno pomanjkanje celovitega in narodotvornega vpogleda v slovenski jezik. To je odpad od slovenskega jezika, ki je brez primere v naši večtisočletni zgodovini od *Brižinskih spomenikov* naprej. Mogoče je na videz primerljiv le še z nemškutarstvom in ilirskimi zablodami v 19. stoletju. Tiste, ki se danes brez sramu in pomislekov zavzemajo za tako slovensko visokošolsko podobo, je Toporišič imenoval za tihe odpadnike. Slovenski jezik ni dovolj dober za znanost, za predavanja, za slovensko univerzo, za slovensko uni-elito! Le-ta meni, da je treba na stežaj odpreti vrata tujemu jeziku kot jeziku poučevanja. Ob tem se pri nas – kar je žalostno dejstvo in diskriminatorna obravnava jezikov – tuji jezik praviloma enači z angleščino. Zakaj ne poljščina, ki jo govori 40 milijonov ljudi? Zakaj ne nemščina, ki je v Evropski zvezi materni jezik največ državljanov in ki je doma na najboljših evropskih univerzah?

Del slovenske uni-elite je prepričan, da bomo čez noč postali mednarodno prepoznavni in pomembni, le angleško je treba govoriti. A jezik ni le sredstvo, s katerim se sporazumevamo z drugimi, jezik je za človeka veliko več. Je misel, je način razmišljanja. Če nam vzamejo slovenski jezik v znanosti in na slovenskih univerzah, nam vzamejo možnost, kakovostno posredovati znanje. S tem bomo zapravili slovensko univerzo, ki je bila leta 1919 ustanovljena z namenom, da lahko slovenski študenti študirajo v Sloveniji in v slovenskem jeziku in da slovenski profesorji lahko svoje znanje posredujejo v slovenskem jeziku. Če ni misli, ni ničesar. Če nam bo vzeta misel, je konec s kakovostjo slovenskih univerz. Univerza raziskuje, predava in ustvarja nova znanja, v tujem jeziku bomo postali le še posredniki tujega. Če ne moreš razmišljati v svojem jeziku, ki ga najbolj obvladaš, boš mislil lahko le zelo površno. Zagovorniki uvajanja angleščine menijo, da bomo s tem postali večjezični, kar je seveda nadaljnja zabloda. Večjezičnost ne pomeni, da ob maternem jeziku lomimo še evroangleščino, v kateri obračamo skromnih pet ali šest tisoč besed in menimo, da bomo tako slovensko univerzo kakovostno izboljšali. To je neperspektiven pogled, pomanjkanje kulturno-zgodovinskega vedenja in odsotnost strokovnega znanja o bistvu in moči jezika. Žalostno, da tega predlagatelji novega zakona nočejo ali ne zmorejo razumeti. Zato pa nas je nekaj, ki takemu brezumnemu in neodgovornemu početju nasprotujemo in si ga prizadevamo ustaviti. Začeli smo se truditi Silvija Borovnik, Alojzija Sosič, Andreja Žele, Marko Snoj, Janez Dular in številni drugi, ki javno nastopamo in opozarjamo na zgrešeno mišljenje, da bi lahko z angleškimi predavanji slovensko univerzo naredili kakovostnejšo in boljšo. Zabloda brez primere!

Greva k analizi izvirnih grehov? Je kriva točkokracija, univerzitetni sistem, ki sili v objavljanje v mednarodnih revijah? Posebej hendikepirani ste nosilci nacionalnih ved.
To je pri nas v Sloveniji zgrešeno, to je narobe, tega drugje ni, predvsem tam, kjer je javna univerza uvidela, da služi vsakokratnemu okolju, ki jo potrebuje in ne nekim abstraktnim in kapitalsko-anglocentričnim predstavam o globalnem sodelovanju v svetu raziskovanja in univerzitetnega izobraževanja. Če pogledamo k Avstrijcem, Nemcem, take splošne togosti in anglocentričnosti ne poznajo. Kulturni prostor, v katerem smo mi stoletja sobivali, je jezikovno raznolik in na njem temelji tudi naša znanstvena in univerzitetna kultura. V bližnjem Gradcu se nam kolegi na univerzi, ki se redno uvršča med 500 najboljših na svetu, posmehujejo, ko razmišljamo o večvrednosti predavanj in objav v angleščini, o utopični predstavi o tem, da bomo s tem dvignili kakovost. Ravno obratno, kakovost se s tem izrazito znižuje.

Ko sem pred leti v Glasgowu skupini rektorjev in prorektorjev vehementno razlagal, kako angleščina uničuje nacionalne jezike, je njihov prorektor pozorno poslušal in dejal: »Fantje, vi mislite, da ste govorili angleško, mene bolijo ušesa, ko vas poslušam. Če se dela kje škoda, jo delate vi angleščini, ker to, kar govorite vi, ni angleško!« To je realnost. Ko ljubljanski rektor Ivan Svetlik piše, da je zaradi internacionalizacije treba odpreti pot angleščini, je treba na glas povedati, da ta anglifikacija ni internacionalizacija. Jezikovna raznolikost ne pomeni ustvarjanja in preverjanja znanja v enem globalnem jeziku, ampak znati materni, državni jezik, jezik soseda, regijski, globalni jezik. Ob takih odločitvah spreglejujemo tudi aktualno evropsko politiko. Angleži resno razmišljajo o izstopu iz EZ in če se to zgodi, bomo pristali na branikih globalnega jezika, ki v EZ nima rojenih govorcev.

Kako pa je z angleščino na drugih evropskih univerzah, denimo nemških?
To, kar danes počne del naše uni-elite, so Nemci načeloma že pred nekaj leti prepoznali za problem. Nemška rektorska konferenca, tj. interesno združenje večine nemških javnih univerz, je pred leti oblikovalo obširna priporočila o jezikovni politiki na univerzah v času bolonjsko zapovedane internacionalizacije. Ta predvidevajo nemški jezik kot obvezni na vseh stopnjah univerzitetnega izobraževanja in enako tudi raziskovanja, saj so po letih nepremišljenega uvajanja angleščine za vsako ceno ugotovili, da kakovost izobraževanja usodno pada. Zakaj? Ker je jezik misel, brez misli pa nas ni! Tako je angleščina kot globalni jezik priporočljiva le ob vzporedni nemščini, tudi na študijskih programih, na katere se vpisujejo nenemško govoreči študenti. Ti so se nemščine dolžni naučiti, številne univerze pa to učenje finančno obilno podpirajo. Pomembno je, da se tuji študenti na nemških univerzah ne obravnavajo kot začasni »študijski turisti«; vsaka resna univerza v njih vidi potencial in jih želi zadržati v

nemškem znanstvenem in gospodarskem prostoru, zato od jih zahteva znanje nemščine. To je logika: znati veliko jezikov in prenašati znanje, ko pa se učiš, študiraš in predavaš, pa moraš to početi v materinščini. Slovenski profesor ne more v neslovenščini sporočiti vsega, kar zna, slovenski študent pa v tujem jeziku ne sliši vsega, kar sliši v materinščini.

To so temeljna pravila sporočanja, ki se jih nekateri univerzitetniki očitno ne zavedajo?

Seveda, mnogi mislijo, da je dovolj, če govoriš angleško. To je popolnoma zgrešeno. Danes se na univerzi še ne znamo dogovoriti, kaj pomeni internacionalizacija. Evropska politika pravi, da je bistvo odpiranja znanje jezikov. Izmenjava Erasmus študentov ni samoumevna uvedba angleščine. Erasmus je del evropske jezikovne politike, je spodbujanje učenja jezikov in spoznavanja drugih kultur, načina mišljenja … Mi pa vse to enačimo s posredovanjem znanja v angleščini. Erasmus študent dobi evropsko štipendijo, zato da se uči v jeziku države, v katero prihaja, da spoznava njeno kulturo, civilizacijo v njenem jeziku. To je ideja Erasmusa, mi pa takoj angleška predavanja. Vsakemu študentu, ki pride študirat v Slovenijo, bi morali ponuditi ne predavanje v angleščini, ampak celoletni tečaj slovenskega jezika. Leta 2003 smo to na UM že imeli. Absurdno ob tem pa je, da večina Erasmus študentov, ki prihaja študirat v Slovenijo, angleščino slabo obvlada, slovenski študenti pa z maturitetnim splošnim znanjem angleščine za resen strokovni študij tudi niso zadostno usposobljeni. Da o jezikovnem znanju učiteljev sploh ne govorimo.

So se vsi trije rektorji slovenskih univerz priklonili angleščini? Lingvisti bi zdaj morali biti glasni in odločni. Ste enotni?

Mariborski rektor Igor Tičar razume moje pomisleke. To ne pomeni, ne se učiti in znati jezikov, ampak v Sloveniji je potrebno imeti slovenska predavanja. Med našimi tujimi študenti ne prevladujejo tisti z angleškega govornega prostora in ni realno pričakovati, da kdaj tudi bodo. Nasprotna stran seveda govori, da je internacionalizacija povezana s predavanji v angleškem jeziku. Sedanji jezikovni del Zakona o visokem šolstvu je dovolj sproščen, da omogoča evropsko primerljivost slovenskih univerz. Predlagane spremembe tega Zakona na področju učnega jezika so bile v javni razpravi deležne toliko tehtnih in argumentiranih pripomb in zavrnitev, da bi jih predlagatelj moral sprejeti, zakonodajalec pa upoštevati. Ob Ministrstvu za kulturo, II. razredu SAZU, Odboru Toporišičevo leto, ljubljanski filozofski fakulteti … je na barikadah tega boja za slovenski učni jezik še veliko kulturnih delavcev in

posameznikov, ki smo se izpostavili, žalosti pa me, da se tej skupini do sedaj še ni priključila mariborska filozofska fakulteta (z izjemo Oddelka za slovanske jezike).

Kakšno pa je mnenje šolske ministrice?
V zakonu je zapisana odgovornost ministra. Zdaj pa hočejo ministra umakniti iz te zgodbe zaradi avtonomije univerze. Ministrica se ni javno opredelila do tega vprašanja, žal pa je direktor direktorata zmotno prepričan, da bi anglifikacija našo univerzo lahko izstrelila med najboljše na svetu. Sklicevanje na avtonomijo univerz pri tem je pilatovsko umivanje rok. Pravijo, univerze se bodo znale same pametno zmenit. Vedno je razkorak med humanistiko in nehumanistiko in vedno bomo humanisti preglasovani. Zato pa imamo politiko in oblast – če ne želi prevzeti odgovornosti za slovenski jezik in slovenstvo, jo lahko razpustimo.

Kaj pa vaša točkovanja, objave v tujih znanstvenih revijah, napredovanja, to je najbrž glavni krivec za vse?
Sam ne iščem krivde v točkovanju, tj. ocenjevanju profesorjev. To je le posledica, vrh ledene gore. Merila veljajo za vse. Res da so slaba, zgrešena, napačna, vodijo stran od kakovosti, a kaj, ko drugih nimamo. Točkovanje je le v službi anglifikacije slovenske univerze. Nedopustno je, da mora slovenski raziskovalec, ki prosi državno ustanovo ARRS za raziskovalna sredstva, financirana z denarjem slovenskih davkoplačevalcev, napisati vlogo v angleškem jeziku! A kaj, ko karavana gre naprej, sedaj kar na vrh slovenske univerze, do rektorske konferenc, ki naj uzakoni angleščino v slovenskih univerzitetnih predavalnicah, kjer bo slovenski profesor predaval slovenskim študentom za slovenski davkoplačevalski denar v angleščini. To je anomalija sistema, razpad slovenskega visokošolskega izobraževanja, propad slovenske države.

Je SAZU zavzel kakšno stališče do angleščine na univerzi?
Seveda, izdali so posebno knjigo, vsi člani II. razreda so zgroženi, pa tudi umetniški razred. Vsakdo bi si moral to prebrati. Predsednik Tadej Bajd, ki je tehnik, je na Toporišičevi domačiji ob otvoritvi plošče opozoril na skrajnosti v razmerju do angleščine. Toporišič bi dvignil celo Slovenijo na noge, če bi še živel!

Kateri so najbolj črni scenariji v zvezi z angleščino na univerzi?
Edina možna rešitev je, da se predlog, ki se veže na člen o jeziku, v Zakonu o visokem šolstvu črta. Zdajšnje besedilo je dovolj demokratično in odprto za tiste, ki potrebujejo tuj jezik pri svojih predavanjih. Razlika je samo v tem, da sprememba omogoča špekulativno 99 odstotkov izvajanja študija v tujem jeziku, medtem ko sedaj mora potekati

študij v slovenskem jeziku, del pa je lahko tudi v tujem. Najbolj enostavno in pošteno bi bilo ohraniti tako, kot je bilo doslej, dokler se ne dogovorimo za pravo besedilo Zakona.

Skrb za jezik se danes enači s konzervativizmom, sumljivim nacionalizmom, celo desničarstvom?

To je logičen odziv na razmere, ki so bile v jezikoslovju. V strukturalizmu je veljal red v jeziku, lektorji so imeli veliko večji vpliv kot danes. Ko se je ta zgodba izpela (o lepem knjižnem jeziku in grdem narečju) in je oslabela moč avtoritet, je tudi v odnosu do jezika prišlo do sproščanja. To sproščanje pa nas je pripeljalo v razpuščenost. Jezik je živ organizem in se spreminja, na tej poti pa sta škodljiva tako pretiran jezikovni purizem kot jezikovno odpadništvo. Kot je dejal jezikoslovec Stanislav Škrabec, umrli so kralji med jeziki, stara grščina, latinščina …, nekoč bo tudi slovenščina. Vendar pa ni potrebno, da bomo prav mi, naša generacija, njeni pogrebci.

Katera pa so znamenja ogroženosti jezika?

S tem zakonom smo na poti tja. Podoben je infarktu, je opozorilo, česa ne smemo narediti. Izguba znanstvenega jezika je opozorilo, da prihaja do jezikovnega pešanja. Izguba ene od funkcijskih zvrsti jezika, v našem primeru je to znanstveni jezik, pomeni začetek konca nekega jezika. Kaj se bo zgodilo? Če se bomo »dogovorili«, da znanost ne more biti več v slovenskem jeziku, se bomo vrnili v prvo polovico 19. stoletja! Vemo, kako je bilo takrat s slovenskim jezikom! Del slovenske uni-elite pa tega noče razumeti. V angleščini ne bomo nikoli enako ekscelentni, kot so na Oxfordu in Cambridgeu. Z angleščino ne bomo pridobili na naše univerze nič boljših predavateljev, kot jih imamo sedaj. Kdo pa bo prišel predavat za 1500 evrov? Popolna utopija. Šestorazredne predavatelje bomo dobili, ki jim angleščina ni materni jezik. Delamo nekaj, kar je v nasprotju z našo ustavo in z evropsko jezikovno politiko. Cela Evropa se nam posmehuje. Ali smo Slovenci res rojeni le za hlapce in butalce? Slovenski jezik je naša ustavna pravica, pravica pa »ni jabolko, da bi ga s palico oklatil«, če se še kdo spomni Cankarja; ali pa Milčinskega in njegovih *Butalcev*, »strela skrtačena, to pa je internacionalizacija!«. In kljub temu nam je tujčeva peta tako k srcu prirasla!

Iz sence angleščine se je potrebno odpreti v resnično, pravo večjezičnost, slovenščini pa priznati, kar ji formalno priznava Evropska zveza – enakopravnost in polnofunkcijskost v družini svetovnih jezikov.

Intervju MELITE FORSTNERIČ HAJNŠEK: »Slovenščina ni nič vredna!«
Večer, 26. 5. 2016

Pokleka slovenska univerza pred angleščino?
(K 8. členu novele Zakona o visokem šolstvu)

Novela Zakona o visokem šolstvu, ki jo je v Državni zbor poslala slovenska vlada, v 8. členu med drugim predvideva, da *visokošolski zavodi lahko v tujem jeziku izvajajo študijske programe ali dele študijskih programov, če pri njihovem izvajanju sodelujejo visokošolski učitelji iz tujine ali je vanje vpisano večje število tujih študentov*.

Najprej je treba reči bobu bob. Nihče namreč ne pričakuje, da bo gostujoči profesor iz Turčije študentom slovenskih univerz predaval v turščini, tudi če bodo med njimi trije Turki. Izraz *tuji jezik* je v tem in temu podobnih besedilih postal prikrita sopomenka izrazu *angleščina*. Če bo zakon v tej obliki sprejet, je torej realno pričakovati, da bodo študijski programi na slovenskih univerzah prej ali slej potekali v angleščini.

Zagovorniki nove ureditve poudarjajo, da bi bila ta koristna zaradi internacionalizacije visokega šolstva in zaradi zvišanja kakovosti poučevanja. Izbiro o učnem jeziku posameznega študijskega programa prepuščajo univerzam, sklicujoč se na njihovo avtonomnost.

Internacionalizacija visokega šolstva je dejstvo, ki ga omogoča že sedanja zakonska ureditev. Ta namreč določa, da je učni jezik na slovenskih univerzah slovenski, a ob tem navaja tudi izjeme, kot je npr. ta, da se *del študijskega programa izvaja v tujem jeziku, če pri njem sodelujejo tuji učitelji ali če je vanj vpisano večje število tujih študentov*. V nasprotju z novim predlogom zdaj veljavna ureditev poskrbi, da slovenski študentje večino ali celo vse svoje obveznosti opravijo v slovenščini. Po novem pa se nam lahko zgodi, da bo npr. študij medicine na Slovenskem mogoč samo še v angleščini. To ni v nasprotju samo s temeljnim poslanstvom naših univerz, temveč tudi z Ustavo Republike Slovenije, ki zagotavlja uporabo slovenščine na vseh stopnjah izobraževanja in v drugih uradnih položajih, ki vključuje tudi strokovno kompetenten pogovor med zdravnikom in pacientom.

Drugega argumenta zagovornikov nove ureditve pa ne razumem. Le kako naj bi bil študij kakovostnejši, če bi potekal v angleščini? Ker angleščine niti profesorji niti študentje ne obvladajo tako dobro kot materinščino, bi bil študij v tujem jeziku, lahko samo manj kakovosten. Iz dosedanje prakse vemo, da k nam ne prihajajo predavat angleški ali ameriški profesorji in da pri nas ne študirajo študentje iz angleško govorečega sveta. Ali je zaradi manjšine tujih profesorjev in študentov res vredno zapostaviti ustavno pravico večine, da se izobražujejo v maternem jeziku? Si res želimo naše najboljše mlade ljudi skupaj s tujimi študenti usposobiti le za globalni trg, kot ga narekuje mednarodni kapital, ne pa tudi in predvsem za domače potrebe?

Odgovor je sicer lahko pritrdilen, a se bojim, da je v resnici še pogubnejši. Utemeljeno je namreč pričakovati, da bodo bodoči študentje prej ali slej zahtevali poučevanje v angleškem jeziku tudi v gimnazijah in osnovnih šolah, saj jim bo pouk v angleščini zagotavljal boljše možnosti pri nadaljnjem izobraževanju. Od tod do izrinjenja slovenščine iz javnega življenja pa je samo še korak: kulturno bogat polnokrvni jezik, ki ga od Trubarja prek Prešerna gojimo že skoraj pol tisočletja, se bo vrnil v zasebno sfero in bo v najboljšem primeru obstal še kot jezik leposlovnega ustvarjanja. Si volivci to res želimo? Sodeč po 4000 podpisih pod peticijo proti predlagani ureditvi, zbranih v zgolj šestih dneh, bi rekel, da ne.

Prof. dr. MARKO SNOJ,
izredni član SAZU in predstojnik ISJFR ZRC SAZU
Večer, 4. junij 2016

Do kod seže dejanska raba slovenščine v strokah?

To vprašanje se zastavlja ob sprejemanju Predloga o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu. V zvezi s členi, ki obravnavajo učni jezik, moram pokomentirati aktualno rabo slovenščine v različnih strokah. Od te je namreč v veliki meri odvisno vzdrževanje in še zlasti razvijanje večfunkcijskosti slovenščine, ki je osnovni pogoj za njen nemoten celovit nadaljnji razvoj.

Samoumevno bi moralo biti, da ima današnja predstavitvena vloga slovenščine kot družbeno polnofunkcijskega jezika najprej polno težo doma, kajti šele potem lahko to predstavitveno vlogo dovolj uspešno in enakopravno uveljavlja tudi v mednarodnem prostoru. In ravno intenzivna vsakdanja vpetost v mednarodni prostor še bolj poudarja potrebo po vsestranski razgledanosti, tj. funkcionalnosti in kompetentnosti, najprej v lastnem jeziku. Samoumevnost lastnega knjižnega jezika s prvenstveno in poudarjeno intelektualizacijsko vlogo pa je, da zaobseže vsa področja našega delovanja in tako sooblikuje naš način delovanja sploh.

In kako in koliko se zavestno krni intelektualizacija lastnega jezika? Zagotovo z nedopustnim enačenjem t. i. internacionalizacije visokega šolstva z uvajanjem tujega učnega jezika. Vsem je bolj ali manj že dolgo jasno, da se izobraževanje oz. študijske programe lahko uspešno internacionalizira le z vsebinsko kakovostnimi in tudi sicer tako ali drugače izvirnimi in inovativnimi vsebinami, ki so rezultat dobre nacionalne raziskovalne politike in vrhunskih raziskovalcev, in nikakor ne z uvajanjem angleščine. Ali še drugače: naravno bi bilo, da naši raziskovalci svoje izvirne vsebine najprej ubesedijo in objavijo v svojem lastnem jeziku – samoumevno naj bi bila slovenščina prvenstvena ubesedena izbira našega intelektualnega in čustvenega delovanja, in to potem ne bi bil presežek samo za avtorja, ampak tudi za njegov lastni jezik. Če pa se tej samo-umevni prvenstvenosti lastnega jezika odrekamo, se na neki način odrekamo tudi internacionalizaciji, ker že *a priori* pristajamo na globalno jezikovno poenotenje. Sami namreč ugotavljamo protislovje med spodbujanjem in

širjenjem uporabe angleščine pri univerzitetnem poučevanju in hkratnim spodbujanjem in širjenjem večjezičnosti, ki naj bi bila vsaj pri nekaterih mednarodnih študentih zelo cenjena evropska značilnost. In glede na slednje, zakaj ne bi pri mednarodni študentski izmenjavi, kot je npr. Erasmus, izkoristili v zadnjih desetletjih že dovolj utrjeno in potrjeno prakso poučevanja slovenščine kot drugega/tujega jezika? Svojevrstni paradoks je, da je bilo to v skupni federalni državi že preseženo in se skuša izničiti v času, ko ima slovenščina vse družbene in pravne možnosti za razvoj in bi posledično morala biti na vseh stopnjah izobraževanja obvezno prva in samoumevna izbira. Vendar odkar to ni več tako samoumevno, bi se končno morala začeti tudi uresničevati načrtovana predavanja strokovne slovenščine po fakultetah. Danes se namreč že več kot potrjuje, da razvoj slovenskega strokovnega in znanstvenega jezika še zdaleč ni nekaj samoumevnega, še manj samodejnega, in to potrjujejo tudi študije anket o stanju na slovenskih univerzah. Najprej je treba začeti uresničevati skrb za kontinuiran razvoj strokovne slovenščine v visokošolskem izobraževanju in se šele potem v smislu vzporednih predavanj spraševati o kompetencah slovenskih predavateljev za strokovni angleški jezik.

Pobude za vključevanje strokovne slovenščine na slovenske fakultete izhajajo že s konca 60. let prejšnjega stoletja, potreba po uvajanju visokošolskega predmeta, ki bo bodoče znanstvenike in strokovnjake pripravljal na kompetentno in jezikovno kultivirano strokovno-znanstveno sporočanje, je torej v strokovni javnosti v obtoku skoraj pol stoletja. Če se npr. dotaknem naprej družbenih ved. Vemo, kaj pravniku pomeni jezik, in svojevrsten posmeh slovenščini je, da se kljub večdesetletnim pobudam slovenskih jezikoslovcev ni nič zgodilo in da je zares aktivnejše in intenzivnejše razmišljanje o boljšem jezikovnem osveščanju pravnikov spodbudila šele potreba EU, kjer je nuja boljšega znanja tudi lastnega jezika vključena zgolj posredno v druge potrebe medkulturnega komuniciranja; torej konkretna realna potreba je dober prevajalec z dobrim poznavanjem prava in pravniškega jezika. Pred izvajanjem magistrskega študija za t. i. pravnike lingviste bo torej treba še marsikaj narediti za vključitev slovenske pravne terminologije v že obstoječe učne načrte.

Če je že pri družboslovju tako, kaj lahko pričakujemo na naravoslovnih in tehniških smereh študija? Če verjamem do sedaj popisanemu stanju (tj. anketam z leta 2013) in dodam še opažanja oz. ugotovitve, ki smo jih lahko s študenti povzeli v študijskem letu 2014/15 pri predmetu *Slovnica znanstvenega in strokovnega jezika*, se razmere ne odvijajo v prid kontinuiranemu razvoju strokovne in znanstvene slovenščine. Pri iskanju različnih tipov besedil (znanstvenih, poljudnoznanstvenih in

praktičnostrokovnih) znotraj izbranega strokovnega področja so se pokazale določene težnje, in sicer:

- vedno več znanstvenih, zlasti bolj specializiranih vsebin s področij, kot npr. strojništvo, računalništvo, farmacija, astronomija, arhitektura, fotografija, je napisanih samo v tujem jeziku in pri teh potem postane znanstvena slovenščina kvečjemu samo prevodni jezik; torej obseg znanstvenih besedil v izvirni strokovni slovenščini se opazno manjša na račun prvenstvenih angleških objav;
- zaradi tega določena pri nas mlajša oz. še uveljavljajoča se strokovna področja, npr. biogoriva, robotika, fotografija, nimajo možnosti celovito razviti tipološke razčlenjenosti strokovnih besedil v smislu znanstvenosti, poljudnoznanstvenosti in praktične strokovnosti;
- živa je zlasti praktičnostrokovna slovenščina, vedno bolj pa uhaja znanstvena slovenščina in posledično se bo to dogajalo še s poljudnoznanstveno slovenščino. To lahko potrdijo tudi naši terminologi in tudi stanje znanstvene periodike v Sloveniji. Stanovska društva še vzdržujejo periodiko z znanstvenimi prispevki tudi v slovenskem jeziku, npr. *Elektrotehniški vestnik*, *Strojniški vestnik*, *Ventil*, *Zdravniški vestnik*, *Farmacevtski vestnik*, do 1993 *Vestnik slovenskega kemijskega društva* (danes *Acta Chimica Slovenica*), vendar so vsebinsko tehtnejše raziskave večinsko najprej napisane v tujem jeziku in praviloma odhajajo v tiste tuje strokovne časopise, ki so v prestižnih mednarodnih bazah. Za začetek bi se slovenske strokovne revije, ki so v mednarodnih bazah, morale zavzemati za izvirne znanstvene razprave v slovenskem jeziku. Torej storiti bi morali vse oz. kar največ, da bi bile naše izvirne raziskovalne vsebine ubesedene in objavljene najprej v slovenščini in da bi bilo to za naše raziskovalce samoumevno dejanje.

Torej, najprej je treba poskrbeti za večjezičnost znotraj lastnega jezika, tj. usposobiti ljudi za polno jezikovno funkcionalnost v slovenščini. S povišano jezikovno kultiviranostjo in kulturo v lastnem jeziku bomo naredili tudi kakovostnejši korak k večjezičnosti – šele prek boljšega in celovitejšega poznavanja lastnega jezika si bomo privzgojili lastni kritičnejši odnos tudi do svojega znanja in poznavanja tujih jezikov. In pri lastnem jeziku je najbolj pomembna in potrebna skrb za nenehni razvoj in širjenje, to pa še zlasti velja za vsa strokovna področja; šteje samoumevna raba slovenščine, medtem ko je zgolj sklicevanje na samoumevnost rabe slovenskega jezika le (samo)zavajanje in bežanje pred dejanskim stanjem; že iz izkušenj namreč lahko vemo, da je samoumevnost lahko zelo varljiva, ker jo

prepogosto zlorabljamo kot izgovor za vsebine, s katerimi se nam ne ljubi posebej ukvarjati.

Prof. dr. ANDREJA ŽELE,
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani,
predsednica Slavističnega društva Slovenije
Delo, rubrika *Gostujoče pero*, 23. april 2016

Društveno

Poročilo o delovanju Slavističnega društva Koper v obdobju 1. 9. 2015–31. 5. 2016

Pogovori o branju

Gre za redna mesečna srečanja za najširše obalno občinstvo, ki jih prireja Kulturni klub v sodelovanju s Slavističnim društvom (SD) Koper in Gledališčem Koper. Sklenjen je bil že četrti niz pogovorov. V tej sezoni je bilo izvedenih osem pogovorov od skupaj 36. Izbrani so bili naslednji avtorji: **Miljana Cunta**, **Dušan Šarotar**, **dr. Lucija Čok**, **Daša Drndić**, **Veronika Simoniti**, **Boris Pangerc**, **Jani Kovačič** in **Breda Smolnikar**.

Z gosti večerov se je pogovarjala slovenistka **Jasna Čebron**, na drugem večeru pa kulturnica **Irena Urbič.** Na četrtem večeru je odlomke brala igralka **Sonja Polanc**.

26. Slovenski slavistični kongres

25. 9. 2015 sta se ga v Ljubljani udeležili naši članici **dr. Vladka Tucovič** in **Jasna Čebron**. Slednja je poročala o 40-letnem delu društva; poročilo sta pripravili s predsednico **Nado Đukić**.

25. Primorski slovenistični dnevi (PSD)

Tradicionalno strokovno srečanje primorskih slovenistov je potekalo 9. 10. 2015 v Parku Škocjanske jame s temo *Folklorno izročilo matičnega in klasičnega Krasa ter literarna upodobitev*.

Obravnavani so bili Kras kot vir mitološke, folklorne in sploh literarne upodobitve (npr. v pesmih za otroke **Srečka Kosovela**), pripovedna proza **Bogomirja Magajne** za odrasle in otroke, tudi v primerjavi s pripovedno prozo **Marjana Tomšiča**. Predstavljena sta bila ***Rebulov zbornik*** in knjiga ***V iskanju pravljic***. Ob 25-letnici je bil opravljen pregled dosedanjih *PSD*. Za tem je sledila razprava.

Program so povezovali koordinatorica primorskih SD **Senija Smajlagič** ter predsednica in tajnik SD Koper, **Nada Đukić** in **Boštjan Debelak**. Letošnji referenti so

bili: **dr. Katja Hrobat Virloget**, **dr. Vladka Tucovič**, **dr. Milena Mileva Blažić**, **Nada Đukić**, **Jasna Čebron**, **dr. Marija Pirjevec**, **dr. Zoltan Jan**, **Karin Lavin** in **dr. Maja Lapornik**.

25. PSD je organiziralo SD Koper ob sodelovanju SD Trst-Gorica-Videm in SD Nova Gorica ter OŠ Divača.

Projekcija kratkih filmov osnovnošolcev in dijakov
V sodelovanju z Art kinom Odeon iz Izole so bili 15. 1. 2016 obalni javnosti predstavljeni nagrajeni filmi obalnih osnovnih in srednjih šol na državnem tekmovanju *Slovenščina ima dolg jezik: Književnost na filmu 1, 2, 3*: OŠ Škofije, Gimnazije Koper, Gimnazije Piran, SEPŠ Koper in STŠ Koper.

Komparativistka in slovenistka **Senija Smajlagič** je bila članica državne komisije, režiser **Boris Palčič** ter slovenistka in učiteljica filmske vzgoje **Jasna Čebron** sta bila člana regijske komisije.

Regijsko tekmovanje Slovenščina ima dolg jezik: Književnost na filmu 4
Filmski ustvarjalec in avtor številnih animiranih filmov **Koni Steinbacher** ter slovenistka in učiteljica filmske vzgoje **Jasna Čebron** sta od 29. 2. do 4. 3. 2016 na regijskem tekmovanju ocenila kratke filme OŠ Hrvatini, SEPŠ Koper, Gimnazije Koper in Gimnazije Piran.

26. Primorski slovenistični dnevi (PSD)
Na Občinah pri Trstu jih je 5. 5. 2016 obiskalo več naših članov in članic, **Jasna Čebron** je imela referat o narečni poeziji istrske pesnice **Alferije Bržan**.

Nada Đukić in *Jasna Čebron*

Poročilo o delu Slavističnega društva Koroške

Leto 2015
Aprila 2015 smo na OŠ Koroški jeklarji skupaj z založbo *Mladinska knjiga Založba* izvedli strokovno srečanje za vse učitelje slovenščine od 1. do 9. razreda na Koroškem. Po predavanju izr. prof. dr. Igorja Sakside je sledila praktično naravnana delavnica, v kateri smo se učitelji seznanili z najnovejšimi e-gradivi.

4. junija 2015 smo na Srednji šoli Ravne izpeljali lektorsko delavnico.

Konec maja se je zaključil nagradni literarni natečaj, ki ga že tradicionalno razpisujeta *Prežihova ustanova* in *Občina Ravne na Koroškem* za vse šole s Prežihovim imenom, naše društvo pa je vsako leto v tej dejavnosti aktivno sodelovalo (skupaj s *Koroško osrednjo knjižnico dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem* smo v njihovih prostorih pripravili razstavo najboljših besedil (22. maj–14. junij). Odprtje razstave v juniju smo združili z literarno prireditvijo, na katero smo povabili mlade ustvarjalce, bralce in koroško pesnico Aleksandro Kocmut.

Septembra je bil v Ljubljani slavistični kongres, zanj je predsednica našega društva pripravila pregled delovanja SDK od ustanovitve do danes.

Oktobra so Koroško obiskali člani SD Dolenjske in Bele krajine. Skupaj smo načrtovali njihovo pot in bili del poti z njimi.

25. novembra smo pod okriljem KOK dr. Franca Sušnika in v soorganizaciji Kulturnega društva Mohorjan s Prevalj gostili akademikinjo, dvakratno doktorico Marijo Stanonik.

V zadnjih letih opažamo, da je v javnem življenju skrbi za jezikovno kulturo vedno manj. Še kako je aktualno vprašanje *Nacionalnega programa jezikovne politike Republike Slovenije* oziroma razprave o tem, kako in zakaj s slovenščino v prihodnje. Zato smo na Koroško 1. decembra 2015 povabili red. prof. dr. Marka Stabeja, ki nam je spregovoril o tem, kdo oblikuje slovensko jezikovno politiko in kaj nam spremembe prinašajo. Istega dne smo opravili tudi redno letno skupščino in izvolili novo vodstvo SD Koroške.

Bojana Verdinek,
predsednica Slavističnega društva Koroške v letu 2015

Leto 2016

Januarja 2016 je *Slavistično društvo Koroške* dobilo novo vodstvo. Vajeti sva prevzeli dr. Anja Benko, predsednica, in Sabina Pačnik, tajnica.

V mesecu aprilu 2016 smo v sodelovanju s Koroško osrednjo knjižnico dr. Franca Sušnika na Ravnah na Koroškem organizirali predstavitev knjige *Slovensko ali knjižno – kako je prav?* avtoric Simone Pulko in Melite Zemljak Jontes.

V jesenskih in zimskih mesecih bo društveno dogajanje pestrejše. Organizirali bomo: praktično naravnano lektorsko delavnico; delavnico o človeških karakterjih; delovno srečanje na temo *Slovenščina kot drugi jezik v slovenski družbi in v slovenskem izobraževalnem sistemu*; strokovno srečanje s *Slavističnim društvom Maribor*; predstavitev knjige in pogovor z avtorjem s področja slovenskega jezika ali slovenske književnosti; ogled gledališke predstave in še kaj.

Člani društva komuniciramo preko skupnega elektronskega naslova (*slavisticno.drustvo.koroske@gmail.com*) in se obveščamo na *Facebooku* (skupina z imenom *Slavistično društvo Koroške*).

Želim, da bi člani (sedanji in bodoči) in vsi, ki jih naše področje delovanja zanima, spoznali, da moramo v današnjem času stopiti skupaj, spremeniti vlogo iz pasivne v aktivno, oživeti društveni in kolektivni duh, ki ju marsikdo ne premore več, in z udejstvovanjem v društvu ter s pozitivno energijo in z dobro mislijo postoriti nekaj dobrega zase, za družbo, za izpopolnitev našega znanja in védenja, saj se slovenščina kot živ organizem vsakodnevno razvija in prav je, da temu posvetimo delček svojega časa. Ravnajmo se po besedah Konfucija: »*Človek, ki skrbi za svoje staro znanje in hkrati nenehno pridobiva novo, lahko postane učitelj drugih.*«

Anja Benko,
predsednica Slavističnega društva Koroške

Vsebinsko poročilo o delovanju Slavističnega društva Maribor v letih 2015 in 2016

Delovanje v letu 2015:

- januar do maj 2015: intenzivne priprave na izvedbo 16. mednarodne znanstvene konference Komisije za slovansko besedotvorje pri MSK na temo Manjšalnice v slovanskih jezikih: oblika in vloga (v soorganizaciji); izvedba: med 26. in 29. 5. 2015;
- udeležba na redni seji UO Slavističnega društva Slovenije v Ljubljani;
- marec: izvedba regijskega tekmovanja Slovenščina ima dolg jezik;
- 31. 3. 2015: občni zbor Slavističnega društva Maribor;
- 16. 4. 2015: soorganizatorstvo slavnostne prireditve in razstave v Miklošičevi knjižnici – FPNM v počastitev 80-letnice dr. Jožeta Lipnika z Oddelkom za slovanske jezike in književnosti FF UM;
- april in maj 2015: sodelovanje s Festivalom Borštnikovo srečanje pri povabilu k sodelovanju študentom Filozofske fakultete, udeležba na uvodnem srečanju; 13. 5. 2015: prvo izobraževanje za tekmovanje Slovenščina ima dolg jezik za leto 2016;
- 20. 5. 2015: predstavitev delovanja Študentske sekcije Slavističnega društva Maribor študentom FF (Nina Ditmajer, Jure Cvetek, Urša Kac in Aleš Čeh);

- 25. 9. 2015: aktivna udeležba s prispevkom na 26. slavističnem kongresu Slavističnega društva Slovenije (dr. Melita Zemljak Jontes, Ana Rošer);
- oktober 2015: aktivno sodelovanje študentov na FBS; 20. 10. 2015: drugo izobraževanje za tekmovanje Slovenščina ima dolg jezik za leto 2016;
- 18. 11. 2015: soorganizacija 1. srečanja Alumni kluba s predavanjem kot uvod v sodelovanje z Oddelkom za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete v Mariboru (dr. Mira Krajnc Ivič: *Komuniciranje – voda na moj mlin*);
- 24. 11. 2015: organizacija okrogle mize z naslovom Slovenski jezik v znanosti (Študentska sekcija; sodelujoči: dr. Miran Hladnik (FF UL), dr. Aleš Maver (FF UM), dr. Irena Stramljič Breznik (FF UM), Maruška Agrež (FF UL), Tonja Jelen (FF UL), Jure Cvetek (FF UM); moderatorka: Nina Ditmajer);
- 4. 12. 2015: udeležba na redni seji UO Slavističnega društva Slovenije v Ljubljani;
- 8. 12. 2015: Študentska sekcija: v sodelovanju s Kariernim centrom Univerze v Mariboru organizacija Kariernega dneva slovenistov (Ana Perović (Osnovna šola bratov Polančičev Maribor), Tjaša Markežič (Prva gimnazija Maribor), Danijel Škafar (Lexeis: slovenistične, medijske in komunikacijske storitve), Robert Titan Felix (Zavod za umetnost in kulturo Droplja), Aljoša Harlamov (urednik revije Mentor, literarni kritik), Matej Klemen (lektor slovenščine v Gradcu));
- december 2015: izid znanstvene monografije *Slovensko ali knjižno – kako je prav?* avtoric dr. Simone Pulko in dr. Melite Zemljak Jontes (sodelovanje Slavističnega društva Maribor in Založbe Aristej); izid znanstvene monografije avtorice dr. Jožice Čeh Steger *Ekokritika in literarne upodobitve narave* (sodelovanje Slavističnega društva Maribor in Založbe Litera).

Delovanje v letu 2016:

- 12. 1. 2016: vabljeno predavanje Lektorske sekcije Slavističnega društva Maribor: dr. Nataša Jakop, dr. Mateja Jemec Tomazin: predstavitev Spletnega portala Fran;
- 19. 1. 2016: soorganizacija 2. srečanja Alumni kluba s predavanjem (dr. Dragica Haramija: *Poetika slikanice*);
- 22. 2. 2016: sodelovanje na prireditvi na Univerzi v Mariboru v počastitev 80-letnice akad. zasl. prof. dr. Zinke Zorko; 29. 2. 2016: na Filozofski fakulteti v Mariboru v sodelovanju z Oddelkom za slovanske jezike in književnosti FF UM soorganizacija slavnostne akademije in priprava razstave ob slavljenkini 80-letnici (Miklošičeva knjižnica – FPNM in dr. Mihaela Koletnik, dr. Alenka Valh Lopert, dr. Melita Zemljak Jontes);

- 9. 3. 2016: v okviru Alumni kluba soorganizacija 3. srečanja z ogledom biografskega filma o socialistični filozofinji in revolucionarki Rosi Luxemburg z naslovom *Rosa Luxemburg* (dr. Branislava Vičar);
- marec 2016: izvedba regijskega tekmovanja Slovenščina ima dolg jezik;
- 20. 3. 2016: uraden odziv na *Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu* (podane pripombe);
- 23. 3. 2016: sodelovanje na prireditvi v počastitev 90-letnice prof. Alenke Glazer v knjižnici v Rušah z nagovorom in s čestitkami ob častitljivem jubileju (dr. Melita Zemljak Jontes);
- 29. 3. 2016: občni zbor Slavističnega društva Maribor;
- april 2016: povabilo vse zainteresirane javnosti k branju za Bralno značko za odrasle;
- 18. 5. 2016: v okviru Alumni kluba soorganizacija 4. srečanja s predavanjem (dr. Jožica Čeh Steger: *Ekokritika in literarne upodobitve narave*);
- junij 2016: dvakratni poziv vsem stikom Slavističnega društva Maribor k podpisu Peticije za vsestranski razvoj slovenskega jezika Slavističnega društva Slovenije;
- 23. 6. 2016: udeležba na redni seji UO Slavističnega društva Slovenije v Ljubljani.

Melita Zemljak Jontes,
predsednica Slavističnega društva Maribor

Poročilo o delovanju pokrajinskega Slavističnega društva Trst-Gorica-Videm v letih 2015 in 2016

SD Trst-Gorica-Videm je v letih 2015–2016 izvedlo vrsto lastnih pobud ali pa kot soorganizator sodelovalo z drugimi tržaškimi kulturnimi ustanovami, predvsem z Društvom slovenskih izobražencev in Slovenskim klubom. Za izpeljavo celotnega letošnjega programa so poskrbele članice odbora, in sicer Neva Zaghet (tajnica), Eva Fičur (blagajničarka), Magda Jevnikar, Loredana Umek, Vilma Purič, Vera Tuta Ban, Olga Lupinc in Marija Pirjevec (predsednica). Med najpomembnejšimi dejavnostmi naj omenimo *26. Primorske slovenistične dneve*, se pravi kulturno-znanstveno srečanje, ki ga izmenično organizirajo SD Trst-Gorica-Videm, SD Koper in SD Nova Gorica. Letošnje dvodnevno zborovanje se je začelo **5. maja 2016** z okroglo mizo, posvečeno narečni poeziji v Reziji, Benečiji, na Tržaškem in v Istri. Sodelovali so: Marko Kravos,

Jasna Čebron, Luigia Negro, Jadranka Cergol in Marija Pirjevec. Sledile so recitacije narečnih pesmi Silvane Paletti, Martine Cernetig, Alferije Bržan in Marije Mijot. **6. maja 2016** pa je naše društvo v sodelovanju s sorodnima društvoma iz Kopra in Nove Gorice, z Društvom slovenskih izobražencev in s Slovenskim klubom priredilo celo-dnevni simpozij na temo *Slovenska ženska literarna ustvarjalnost na Primorskem od začetka 20. stoletja do sodobnosti*. Namen zborovanja, ki je potekalo v dvorani Zadružne kraške banke na Opčinah, je bil ovrednotenje primorske književnosti, ki so jo ustvarile ženske, saj so bile kljub načelnim deklaracijam večkrat zapostavljene in izključene iz literarnozgodovinskih obravnav in antoloških zbirk. Z različnih problemskih gledišč je žensko književno ustvarjalnost obravnavalo dvajset referentk in referentov: ob predsednici še Marta Verginella, Ivan Verč, Vlasta Polojaz, Karin Marc Bratina, Ivana Slamič, Bogomila Kravos, Tatjana Rojc, Olga Lupinc, Majda Artač, Nadia Roncelli, Martina Kafol, Irena Novak Popov, Vilma Purič, Loredana Umek, Denis Poniž, Jože Horvat, Adrijan Pahor, Maja Smotlak, Vita Žerjal Pavlin. Glede na število prispevkov in odziv poslušalcev lahko sklepamo, da je bila letošnja tematska izbira dobra in da so taka srečanja pomembna za strokovno izpopolnjevanje in stanovsko povezanost med slovenisti v zamejstvu in v matici.

O letošnjih PSD so pozorno poročali mediji na Tržaškem in Goriškem (*Primorski dnevnik*, *Novi glas*, *Mladika*, Radio Trst A, slovenski TV program).

SD Trst-Gorica-Videm je v letih 2015–2016 priredilo tudi vrsto predstavitev različnih publikacij s področja jezikoslovja, literarne vede, književnosti in prevajalstva:

16. 10. 2015: predstavitev *Rebulovega zbornika,* ur. Marija Pirjevec, izdala založba Mladika in SD Trst-Gorica-Videm, Trst 2015, 205 str. Pri predstavitvi so sodelovali: Miroslav Košuta, Martin Brecelj, Tatjana Rojc, Bogomila Kravos in Marija Pirjevec (v Tržaškem knjižnem središču, TKS 360, Oberdankov trg 7).

19. 11. 2015: predstavitev *Zbornika za Ivanko Hergold*. Sodelovali so: Boris Pahor, Marija Cenda, Boris Paternu, Vlasta Polojaz, Vilma Purič in Marko Sosič (v TKS 360).

20. 11. 2015 je *Knjižnica Ksaverja Meška* v Slovenj Gradcu posvetila večer koroški pisateljici Ivanki Hergold, ki je v Trstu preživela več desetletij in tu ustvarila svoj glavni literarni opus. Ob tej priložnosti so predstavili *Zbornik za Ivanko Hergold*, ki so ga leta 2014 izdali SD Trst-Gorica-Videm ter Sklad Libero in Zora Polojaz. Literarno delo Ivanke Hergold so na slovenjgraškem srečanju predstavili slavisti in predstavniki drugih strok iz Trsta: Vilma Purič, Loredana Umek, Marko Kravos in Vlasta Polojaz.

15. 12. 2015: predstavitev knjige prof. Karin Marc Bratina *Jezikovna podoba slovenske Istre*, založba Annales, 2014 (v TKS 360). Knjigo je ob prisotnosti avtorice

predstavila prof. Vera Smole. Na predstavitvi je pesnica Alferija Bržan prebrala nekaj svojih pesmi v istrskem narečju.

23. 3. 2016: založba Mladika je v sodelovanju s SD Trst-Gorica-Videm v tržaški knjigarni in kavarni San Marco predstavila dve publikaciji, namenjeni italijanskim bralcem, in sicer knjigo esejev Marije Pirjevec z naslovom *Questa Trieste … Pahor, Rebula, Košuta e altri saggi sulla letteratura slovena* (*Ta Trst … Pahor, Rebula*, *Košuta in drugi eseji o slovenski književnosti*, Mladika 2015) in prevod romana Alojza Rebule *Senčni ples – La danza delle ombre* v italijanščino (ur. Marija Pirjevec; prevod v it. Neva Zaghet in Martina Clerici, Mladika 2015). Ob prevajalki Nevi Zaghet in urednici zbornika so sodelovali še Magda Jevnikar, pesnik Roberto Dedenaro in kulturni urednik tržaškega dnevnika *Il Piccolo* Alessandro Mezzena Lona.

Obe knjigi sta imeli svojo krstno predstavitev že **19. 9. 2015** na SLOFESTU (v organizaciji Zveze slovenskih kulturnih društev in soorganizaciji tržaške občine; Borzni trg v Trstu). V pogovoru, ki ga je vodila urednica založbe Mladika Nadia Roncelli, so sodelovale Neva Zaghet, Magda Jevnikar in Marija Pirjevec.

6. 4. 2016: predstavitev učbenika mag. Rade Lečič v dveh delih *Slovenščina od A do Ž – Lo sloveno dalla A alla Ž.* Ob prisotnosti avtorice sta knjigi predstavili prof. Majda Kaučič Baša in prof. Karin Marc Bratina (v TKS 360). Dogodek so organizirali SD Trst-Gorica-Videm, tržaški založbi Mladika in ZTT in Tržaško knjižno središče.

17. 6. 2016: večer, ki so ga organizirali SD Trst-Gorica-Videm, DSI in SK ob visokem jubileju literarnega zgodovinarja prof. Borisa Paternuja. Pogovor z jubilantom je vodila Neva Zaghet (v TKS 360).

Marija Pirjevec,
predsednica Slavističnega društva Trst-Gorica-Videm

Poročilo Slavističnega društva Dolenjske in Bele krajine o delu v šolskem letu 2015/16

10. 9. 2015 smo imeli izredni občni zbor. Dotedanjo predsednico Danico Rangus je zamenjala Jožica Jožef Beg. Sedež društva se je prenesel na Šolski center Novo mesto, Šegova ulica 112. Do novembra smo uredili formalnosti: spremenili statut, registrirali spremembe na upravni enoti MO Novo mesto in zamenjali banko NLB z Delavsko hranilnico.

Strokovna srečanja:

– 10. 9. 2015 – predstavitev raziskave o ključnih zmožnostih – Jožica Jožef Beg;

– 17. 10. 2015 – ekskurzija na Koroško (Ravne na Koroškem, Slovenj Gradec), kjer smo bili gostje Slavističnega društva Koroške;

– 17. 12 2015 – Jezikovno popoldne z Ireno Potočar Papež (pravopisna delavnica);

– 14. 3. 2016 – Portal jezikovnih virov zavoda Trojina (Špela Arhar Holdt).

Projekti:

a) Tekmovanje Slovenščina ima dolg jezik – Književnost na filmu 4

Na regijsko tekmovanje so se prijavile tri ekipe. Vse so dobile srebrno priznanje, ena od ekip Srednje ekonomske šole Novo mesto (mentorici Marica Ramovš (članica društva) in Tamara Rifelj) je v kategoriji strokovnih šol prejela tudi zlato priznanje za film *Dnevnik Jerneja Ogrina* (po lit. predlogi A. S. Puškina: *Jevgenij Onjegin*).

b) Literarni natečaj ljubezenske poezije in kratke proze *Le ti me navdihuješ* (ob 200-letnici rojstva Julije Primic)

Od 3. 2. do 22. 4. 2016 – prispelo je čez sto prispevkov, ki sta jih ocenjevali dve komisiji: kategoriji osnovnošolcev in srednješolcev Klavdija Kotar, Jadranka M. Zupančič in Tomaž Koncilija (član društva), kategorijo odraslih Carmen L. Oven, Jelka Ciglenečki in Smiljan Trobiš. Vsaj eno besedilo vsakega udeleženca je objavljeno v zborniku. Nagrade za nagrajence (po trije v vsaki kategoriji) je prispevalo Steklarstvo Vidmar.

c) Praznovanje 40-letnice pokrajinskega društva SdDBk

30. maj 2016 – društvo je ob tej priložnosti prejelo priznanje MO Novo mesto; pokrovitelj praznovanja je bil župan Gregor Macedoni. Govor v imenu ZD SdS je imela Boža Krakar Vogel. Na dan prireditve je izšel zbornik *Slavistično društvo Dolenjske in Bele krajine – Muzi v poklon*: poleg literarnih prispevkov prinaša nagovor predsednice ZD SdS Andreje Žele in članke zadnjih treh predsednic SdDBk (Mimi Jovanović, Danica Rangus in Jožica Jožef Beg).

Sodelovanje z okoljem

S knjigarno Goga smo sodelovali pri organizaciji branja za mir.

Prireditev ob 40-letnici pokrajinskega društva in zaključku literarnega natečaja smo pripravili v sodelovanju s Knjižnico Mirana Jarca; knjižnica je ob tej priložnosti dodala list Rastoči knjigi. Dogodek je naletel na velik odziv javnosti. Veliko pozornost so natečaju in 40-letnici društva namenili tudi lokalni mediji, saj so novinarji *Dolenjskega*

lista, radia Krka in televizije Vaš kanal objavili tako članke kot videoprispevke in fotografije (12 objav na spletu, tiskana izdaja *Dolenjskega lista* in časopis lokalne televizije *Mesečnik*).

Obveščanje javnosti

Obvestila o aktivnostih smo objavljali na Slovlitu.

V *Dolenjskem listu* in *Belokranjcu* smo objavili daljši prispevek o 40-letnici pokrajinskega društva.

Na spletni strani Lokalno.si smo 21. 2. objavili prispevek ob dnevu maternega jezika ter o jezikovnih popoldnevih z Ireno Potočar Papež in Špelo Arhar Holdt.

Na radiu Krka je bila objavljena novica o branju za mir v knjigarni Goga.

Urejamo stran na Facebooku, kjer objavljamo prispevke o naših aktivnostih in opozarjamo na pomembne dogodke, jubileje ipd. s področja jezika, literature in kulture.

Pridobivanje finančnih sredstev

Januarja 2016 smo se prijavili na razpis MO Novo mesto za sredstva, ki bi omogočila redno dejavnost, vendar teh nismo dobili.

MO Novo mesto nam je ob praznovanju 40-letnice delovanja pokrajinskega društva dodelila 300 EUR. Porabili smo jih za tiskanje zbornika, ki je izšel 30. maja 2016. Del stroškov za tiskanje je kot sponzor pokrila Krka, tovarna zdravil. Razliko (129 EUR) smo poravnali iz članarin.

Članstvo, članarina

Trenutno je evidentiranih 23 članov, vendar jih je doslej plačalo članarino le enajst. Ostali jo bodo poravnali najkasneje do ekskurzije v Trst, ki bo 8. 10. 2016.

Jožica Jožef Beg,
predsednica Slavističnega društva Dolenjske in Bele krajine

Poročilo o delu Slavističnega društva Ljubljana, september 2015–junij 2016

SD Ljubljana je bilo 25. 9. 2015 soorganizator 26. slavističnega kongresa v Ljubljani.

17. 10. 2015 smo izvedli odlično strokovno ekskurzijo v Gorico in Novo Gorico. Pod vodstvom profesorice in novinarke Erike Jazbar, soavtorice razprodanega in uspešnega vodnika po Gorici (2008), smo se najprej seznanili s ključnimi izobraževalnimi ter kulturnimi institucijami Slovencev v Gorici (Licej Simona Gregorčiča, Center Lojzeta Bratuža in Kulturni dom, Katoliška knjigarna in časnik *Novi glas*, Kinoatelje, prenovljeni del Trgovskega doma arhitekta Maksa Fabianija), popoldne pa smo si pod vodstvom kolegov iz SD Nova Gorica ogledali kulturne znamenitosti Nove Gorice. Po aleji slavnih mož (in ene ženske – Ljubke Šorli) na Erjavčevi cesti nas je vodil dr. Zoran Božič. Spoznali smo novogoriški Literarni klub Govorica in pesnico Vido Mokrin Pauer. V frančiškanskem samostanu Kostanjevica smo si ogledali grobnico francoske kraljevske družine Burbonov, cerkev, knjižnico patra Stanislava Škrabca in zbirko burbonk, vrtnic iz 19. stoletja.

Predsednica SDL se je 4. 12. 2015 udeležila sestanka, ki ga je sklicala predsednica SD Slovenije in je bil namenjen pregledu finančnega stanja po kongresu ter pripravi naslednjega, in posveta o slovenščini na splošni maturi, ki je potekal 18. 12. 2015 v organizaciji SDS.

28. 1. 2016 smo si člani SDL v NUK ogledali razstavo *Poljub z jezikom*. Po razstavi nas je vodil njen soavtor dr. Kozma Ahačič, ki se je z veseljem odzval na našo prošnjo.

24. 2. 2016 smo izpeljali redni občni zbor, na katerem smo potrdili uspešno delovanje društva v preteklem letu in sprejeli načrt za leto 2016. Oba dokumenta smo objavili na spletni strani SDL, kjer so članom na voljo tudi sprotna poročila o vseh izvedenih dejavnostih. Na občnem zboru društva smo imenovali komisijo, ki je ocenila izdelke osnovnošolcev in dijakov na regijskem tekmovanju *Slovenščina ima dolg jezik*. Predsednica SDL je članom že posredovala povabilo k prijavi na tekmovanje za naslednje šolsko leto.

12. 4. 2016 smo organizirali ogled razstave *Prof. dr. Marja Boršnik, prva dama slovenske književnosti* v Prešernovi dvorani SAZU. Po razstavi nas je ob izčrpnem uvodu vodila dr. Eva Premk Bogataj, soavtorica razstave in vnukinja profesorice Boršnik.

Predsednica SDL je članom po e-pošti posredovala tudi povabilo k podpisu protestnega pisma o izrinjanju slovenščine iz visokega šolstva.

V sodelovanju s SD Posavja se želimo 13. 9. 2016 udeležiti Pleteršnikovih dnevov, ki bodo povezani z odprtjem jezikoslovne učne poti *Od protestantizma do danes*.

Kljub prizadevanjem vodstva in nekaterih članov društva za zanimiv program pa je letošnje stanje plačanih članarin zaskrbljujoče, saj jih je bilo do 27. 6. 2016 vplačanih le enaindvajset (zadnja leta se je število vplačil vrtelo ok. štirideset). Zato se je predsednica

po e-pošti že nekajkrat obrnila na dosedanje in nekdanje člane, naj poravnajo članarino.

Vita Žerjal Pavlin,
predsednica Slavističnega društva Ljubljana

Dejavnosti Študentske sekcije Slavističnega društva Slovenije

Oktober 2015

- Mednarodno znanstveno srečanje mladih humanistov – *Slovanski jeziki na stičišču kultur:*
  - v sodelovanju s Fakulteto za humanistiko Univerze v Novi Gorici.
  - 15 udeležencev (7 s slovenskih univerz, 8 s tujih).

Marec 2016

- Brošura – *Karierni dan slovenistov in slavistov 2015*.

April 2016

- *Slavistična revija*: objavljeno poročilo o Mednarodnem znanstvenem srečanju mladih humanistov.
- Karierni dan slovenistov in slavistov 2016:
  - 10 predstavnikov šol, institucij, zavodov, ki so predstavili svoje delo,
  - več kot 40 študentov na predstavitvah institucij, 14 študentov na hitrih zmenkih,
  - v pripravi je brošura.
- Priprave na Mednarodno znanstveno srečanje mladih humanistov, ki bo potekalo 21. oktobra 2016: sodelovanje s Fakulteto za humanistične študije Univerze na Primorskem – priprava programa, priprava in razpošiljanje vabil.

Maj 2016

- Obisk RTV Slovenija:
  - predstavitev dela lektorja na radiu, predstavitev radijske in televizijske hiše, možnosti sodelovanja za študente slovenistike oz. slavistike,
  - zaradi velikega zanimanja je obisk potekal v dveh terminih, v vsaki skupini po 20 študentov.

- Konferenčni e-zbornik – *Slovanski jeziki na stičišču kultur* (stroški za oblikovanje so znašali 524,60 €, od katerih je Študentski svet FF sofinanciral 210 €, Študentska organizacije FF pa 115 €).

Junij 2016

- *Slavistična revija*: v drugi številki letnika bo objavljeno poročilo o Kariernem dnevu slovenistov in slavistov 2016.

Načrti za jesen 2016

- Izdaja e-brošure ob Kariernem dnevu 2016.
- Slavistični kongres – prevajalska delavnica za študente.
- Mednarodno znanstveno srečanje mladih humanistov: Koper, 21. oktober 2016.
- Organizacija obiskov študentov slovenistike in slavistike na različnih institucijah, zavodih, kjer zaposlujejo slovenistično-slavistični profil (v sodelovanju s Kariernimi centri UL, dogovorjen je že ponovni obisk RTV Slovenija).

Lidija Rezoničnik in *Nina Zavašnik*

Priznanja Slavističnega društva Slovenije

Novi častni članici Slavističnega društva Slovenije

Upravni odbor Slavističnega društva Slovenije je na redni seji 23. junija 2016 sklenil predlagati Občnemu zboru, naj bosta na Slovenskem slavističnem kongresu v Ljubljani 23. septembra 2016 za novi častni članici imenovani Jasna Čebron in red. prof. dr. Boža Krakar Vogel.

JASNA ČEBRON

Diplomirana slovenistka in italijanistka iz Kopra je bila dolgoletna profesorica slovenščine na Gimnaziji Koper. Posvečala se je sodobni liriki, filmski vzgoji, pesništvu za otroke in slovenski istrski književnosti.

V obdobju 1995–2001 je bila predsednica Slavističnega društva Koper, od leta 1993 vodi literarne večere v koprski knjigarni Libris, od leta 2011 pa v foajeju Gledališča Koper mesečne *Pogovore o branju* z istrskimi, tržaškimi in osrednjeslovenskimi književniki. Z analitičnimi prispevki o literaturi redno nastopa na *Primorskih slovenističnih dnevih*.

Souredila je zbornik *Cesarsko-kraljevo možko učiteljišče v Kopru (1875–1909)*, zbirko esejev Vlada Šava *Vrelec* in dvojezično zgibanko *Koper v pogledu Fulvia Tomizze*. Je avtorica spremne besede italijanskega prevoda *Šavrink* Marjana Tomšiča, pesniške zbirke *Ud kapca du murja* Alferije Bržan in zbirke pesmi Marije Grbec *Bleste se kristali*. Objavila je več člankov, za *Istarsko enciklopedijo* je napisala več gesel o istrskih slovenskih avtorjih in o slovenski književnosti.

Ob dolgoletnem uspešnem pedagoškem delu je svoje pretanjeno poznavanje slovenske in tuje književnosti vtkala v številne literarne večere, predstavitve in širše

projekte ter tako bistveno pripomogla k poznavanju, razumevanju in sprejemanju sodobne literature v prostoru slovenske Istre in na Tržaškem.

V nenehni skrbi za razvijanje bralne kulture je širši publiki elegantno in učinkovito približala številne slovenske besedne ustvarjalce in njihova temeljna dela. Posebno skrb posveča pretoku, stikom in prepletanjem med književnostmi v večkulturnem prostoru Istre. Posebej se je posvetila recepciji opusov istrskih avtorjev, kot avtorica literarnega itinerarija o Kopru pa je urbani kulturi mesta postavila svojevrsten spomenik.

Ko je gostila uveljavljena pesniška in pisateljska imena, je vzpostavila kontinuirano in kakovostno kulturno ponudbo, ki je brez njene ljubezni do pisane besede in svetovljanskega navdiha ta konec Slovenije ne bi premogel.

Nada Đukić, predsednica Slavističnega društva Koper, in Irena Urbič, Kulturni klub
Foto: Rado Lipovec

BOŽA KRAKAR VOGEL

Red. prof. dr. Boža Krakar Vogel je že štiri desetletja osrednja osebnost slovenistične didaktike in dejavna sooblikovalka mednarodnega literarnodidaktičnega prostora. Ves ta čas pušča globoko sled v širši slovenistični stroki, z angažiranim strokovnim in javnim delovanjem pa vidno zaznamuje tudi celotno slovensko družbo.

Z akademskega vidika je dr. Boža Krakar Vogel predvsem utemeljiteljica slovenske didaktike književnosti kot suverene znanstvene discipline in še danes njena gonilna sila. Razvoja svojega strokovnega področja, ki je bilo dotlej pogosto odrinjeno ob rob in nemalokrat gledano nekoliko zviška, se je lotila sistematično in temeljito. Na teoretični ravni je strukturirala in definirala kompleks temeljnih vprašanj, pojmov in poimenovanj, med katere sodijo didaktična struktura pouka književnosti, ki jo pojmuje kot hierarhično in soodvisno prepletenost ciljev, vsebin in metod, ter njegovi osrednji dejavniki. Oblikovanja temeljnih pojmov se je lotila izrazito multidisciplinarno in se pri tem dosledno izogibala enostranskim ekskluzivizmom. Z literarnovedne strani se je tako oprla na

teorijo celostne interpretacije, bralnega odziva, literarne recepcije, duhovnozgodovinsko metodo in sistemsko teorijo. S pedagoško-psihološkega vidika pa je svoja pojmovanja oprla na psihologijo branja, izkustvenega učenja, konstruktivizma in transformacijskega učenja, teorijo kompetence ter metodologijo kvalitativnega pedagoškega raziskovanja.

Z znanstveno prepričljivostjo, delovno vnemo in tudi z zapisanostjo optimizmu, strpnosti in visokim etičnim načelom je kljub vsem težavam uveljavila didaktiko književnosti kot resno akademsko disciplino. In prav Boža Krakar Vogel ima največ zaslug, da je bila leta 1999 na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani v okviru tedanjega Oddelka za slovanske jezike in književnosti ustanovljena Katedra za didaktiko slovenskega jezika in književnosti, kar je pomenilo bistveno popolnitev slovenističnega študija.

Svoja spoznanja je predstavljala in z njimi »mehčala« akademski svet skozi vrsto člankov vse do temeljnega dela *Poglavja iz didaktike književnosti* (2003), ki mu je do danes sledilo še nekaj prelomnih del. Naj omenimo le *Od spisa do eseja* (2006) in za zdaj zadnje obsežnejše delo *Sistemska didaktika književnosti v teoriji in praksi* (2013), kjer recepcijski pristop k pouku književnosti nadgradi z opazovanjem besedila v literarnem in širšem družbeno-kulturnem in duhovnozgodovinskem razvojnem kontekstu ter z razumevanjem literature kot pomembnega družbenega (pod)sistema z možnostjo ohranjanja in (pre)oblikovanja družbenih odnosov. Njena spoznanja so pod njenim mentorstvom (re)interpretirali, razširjali, poglabljali in postavljali v nove perspektive njeni študenti v številnih diplomah in magisterijih, pa tudi v 12 doktorskih disertacijah.

Boža Krakar Vogel je enako močno kot akademski in znanstveni prostor sooblikovala pedagoško prakso na vseh ravneh – od primarne do terciarne – in v vseh segmentih. Najprej seveda z metodo šolske interpretacije, ki se je v zadnjih desetletjih uveljavila kot osrednja metoda dela s književnim besedilom v slovenskih šolah, saj dijakom omogoča, da se s pomočjo osnovne literarne teorije, vsaj okvirnega poznavanja kulturne in duhovne zgodovine ter premišljenega didaktičnega instrumentarija razvijejo v kompetentne bralce. Kot soavtorica je sodelovala pri oblikovanju učnih načrtov, zasnovala je številne učbenike in opravila ključno delo pri snovanju eksterne mature iz slovenščine. A vsaj tako pomemben kot skrb za posodabljanje temeljnih učnih dokumentov in knjig se ji je ves čas zdel neposreden stik z učitelji na seminarjih in delavnicah, ki jih skoraj ni mogoče prešteti. Predstavljala jim je svoje poglede in sprejemala njihove odzive, predvsem pa jim je vedno znova vlivala zavest, da so oni tisti, ki lahko učencem pokažejo pot do tega, zaradi česar je književnost sploh pomembno poučevati.

Delo Bože Krakar Vogel doslej seveda ni ostalo spregledano. Že leta 2003 ji je Slovensko društvo za visokošolsko didaktiko podelilo Sokratovo priznanje SOVA za

»*posebej zavzeto in odlično pedagoško delo v visokem šolstvu, uvajanje, proučevanje in širjenje novih in uspešnih učnih metod in pristopov ter za druge dosežke, ki spodbujajo aktivnost študentov, zvišujejo kakovost študijskih rezultatov, pospešujejo razvoj slovenske visokošolske didaktike in prispevajo k njenemu ugledu doma in v tujini*«. Leta 2006 ji je priznanje za najvišje dosežke v znanstvenem delu v vzgoji in izobraževanju podelila Republika Slovenija, ker se je, kot piše v utemeljitvi, »*šele z njenim raziskovanjem in znanstvenimi objavami stanje v didaktiki književnosti približalo razvojnim dosežkom, ki so primerljivi s tistimi v svetu*«. Nekaj let za državo je svojo veliko nagrado dr. Boži Krakar Vogel podelila še njena matična ustanova, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, na kateri je bila od leta 1986 asistentka za didaktiko književnosti, po doktoratu leta 1993 pa se je leta 1994 najprej habilitirala za docentko, leta 1999 za izredno in leta 2004 za redno profesorico didaktike književnosti.

Vendar Boža Krakar Vogel svoje ustvarjalne energije ni vlagala le v vse te segmente – bila je in je še tudi ena izmed tistih slovenistov, ki so razumeli svojo znanstveno odličnost in strokovno izjemnost kot veliko zavezanost slovenskemu jeziku in književnosti, svojim kolegom in družbi, v kateri živijo. Zato ni nikdar odklonila sodelovanja v javnih razpravah, ki se jim je večina raje izognila, pri čemer se je morala nemalokrat v imenu celotne stroke soočiti s pouku slovenščine ali kar slovenščini nenaklonjenimi sogovorci. Razprav se je lotevala z vso odgovornostjo, a hkrati s spoštovanjem do drugačnih stališč, ki jih je skušala upoštevati; če se z njimi ni strinjala, pa je njihove zagovornike vedno prepričevala z argumenti znanja, ne z argumenti avtoritete in moči.

Prav zaradi zavezanosti stroki in kolegom je sodelovala v številnih slovenskih in mednarodnih združenjih, predsedovala mednarodnim simpozijem ter prevzela mnoge druge odgovorne naloge. Ena takih je zagotovo tudi predsedovanje Slavističnemu društvu Slovenije, ki ga je v letih 2010–2014 uspešno vodila skozi turbulentno obdobje gospodarske negotovosti in krize moralnih vrednot. Ni se vdala splošnemu malodušju, temveč je sebi in nam pogumno zastavila vprašanje, kako vidimo poslanstvo svojega društva in kako mu moremo v družbi ponovno zagotoviti mesto, ki mu gre. Sama ni ostala le pri vprašanju, ampak je začela kot vodja Sekcije za didaktiko, ki jo je prevzela po izteku predsedniškega mandata, nanj intenzivno iskati odgovore.

Znanstvenoraziskovalno, pedagoško in širše družbeno delovanje Bože Krakar Vogel več kot utemeljuje častno članstvo Slavističnega društva Slovenije.

Doc. dr. Jerca Vogel
Foto: Voranc Vogel

Priznanja Slavističnega društva Slovenije najboljšim podiplomskim študentom

MAJA ŠEBJANIČ ORAŽEM
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

Maja Šebjanič Oražem si je v disertaciji *Vloga obdobja pripravništva pri pridobivanju kompetenc za poučevanje slovenščine* zastavila dve nalogi: izdelati taksonomijo predmetnospecifičnih kompetenc za učitelja slovenščine in z empirično raziskavo ugotoviti, kako se te razvijajo med pripravništvom. Nobeno od teh dveh vprašanj doslej še ni bilo raziskano. Pregled sistemskih aktov in strokovne literature namreč pokaže, da ti »usmeritev za posamezne predmete ali predmetna področja ne predlagajo«, da torej niso usmerjeni v razvoj predmetno specifičnih učiteljskih kompetenc.

Te so le ena od štirih vrst profesionalnih kompetenc učitelja slovenščine, ki jih avtorica po strokovni literaturi deli na: strokovno (literarno strokovno in jezikoslovno, splošno pedagoško, specialno didaktično usposobljenost/kompetenco za poučevanje jezika in književnosti ter usposobljenost/kompetenco za razvijanje ključnih zmožnosti učencev. Maja Šebjanič Oražem definira in razlaga sestavine vseh naštetih profesionalnih kompetenc ter jih nazorno razvrsti v tabelarični prikaz. Posebej velja v njem omeniti celostni prikaz predmetnospecifičnih kompetenc oz. potrebnih strokovnih in specialnodidaktičnih znanj za poučevanje slovenščine, s katerimi bi moral biti opremljen učitelj materinščine oz. jih stopenjsko pridobivati med

univerzitetnim izobraževanjem, pripravništvom in kasneje v oblikah stalnega strokovnega usposabljanja. Ta celostni prikaz je pregledna sinteza in nadgradnja dosedanjih razpršenih zapisov ter uporabno izhodišče za vse, ki se ukvarjajo z izobraževanjem učiteljev, prav tako pa tudi za raznovrstne (samo)evalvacije.

Katere od prikazanih kompetenc bolj, katere pa manj imajo možnost razvijati pripravniki slovenisti ob podpori mentorjev in šolskega okolja, je doktorandka raziskala v posebni empirični raziskavi med 72 pripravniki in 60 mentorji na osnovnih in srednjih šolah v letu 2015. Za oboje je izdelala poseben vprašalnik. Od tod rezultirajo avtoričine številne izvirne ugotovitve, ki dajejo dober vpogled v sedanjo prakso in so uporabne za nadaljnje izobraževanje študentov, pripravnikov in delujočih učiteljev, npr.:

- da so pripravniki pozornost so bolj posvečali nižjim, ne višjim ravnem dejavnost učencev – pri književnem pouku npr. premalo samostojnemu delu učencev z besedilom, samostojni sintezi in vrednotenju. Pri jezikovnem pouku so prav tako premalo posvečali razmisleku o vrednosti jezikovnih sredstev in samostojnemu vrednotenju.
- Pri razvijanju sporazumevalne zmožnosti so bili pripravniki le v dobri tretjini pozorni na povezovanje jezikovnega in književnega pouka ali opozorila na ustrezno rabo jezika zunaj pouka slovenščine, kulturno zavest le v 20 odstotkih spodbujajo s priporočili za osebno knjižnico. V okviru razvijanja socialnih zmožnosti najbolj spodbujajo razumevanje drugih in drugačnih, najmanj pa nacionalno zavest.
- Mentorji pa pravijo, da so pripravniki dobro pripravljeni na področju strokovnih in specialnodidaktičnih kompetenc, slabše pa na področju čezpredmetnih, splošnih pedagoških kompetenc in v praksi, kjer potrebujejo njihove nasvete.

Avtorica je mnenja, da sta potrebna program pripravništva s poudarkom na razvijanju predmetno specifičnih kompetenc in enovit priročnik za razvijanje učiteljevih kompetenc za poučevanje slovenščine. Na koncu zato predlaga vzorec za obe gradivi.

Menim, da je disertacija Maje Šebjanič Oražem izvirno znanstveno delo, ki učinkovito odgovarja na izhodiščna raziskovalna vprašanja, nudi vpogled v aktualno prakso in smernice za nadaljnje ravnanje in hkrati vsebuje tudi presežke. Za najpomembnejšega lahko označimo celosten katalog profesionalnih kompetenc učiteljev, ki bi moral postati vademekum za vse, ki se ukvarjamo s (samo)izobraževanjem in raziskovanjem dela učiteljev slovenščine na vseh stopnjah.

Maja Šebjanič Oražem je zato upravičena do priznanja Slavističnega društva Slovenije za odlično doktorsko delo.

Red. prof. dr. Boža Krakar Vogel

DEJAN PUKŠIČ
Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru

Kandidat Dejan Pukšič (rojen 5. 11. 1980) je leta 2010 na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru zaključil univerzitetni enopredmetni študijski program Slovenski jezik s književnostjo in se v študijskem letu 2010/2011 vpisal na tretjestopenjski študijski program Slovenistične študije, smer Slovenski jezik – Sinhronija. Rezultate raziskovalnega dela je objavil v dveh izvirnih znanstvenih člankih in v dveh prispevkih na znanstvenih konferencah v tujini. 30. 9. 2015 je uspešno zagovarjal doktorsko disertacijo z naslovom *Učenje slovenščine kot tujega jezika ob podpori mobilnih naprav s tipnim uporabniškim vmesnikom* pod mentorstvom dr. Melite Zemljak Jontes in somentorstvom dr. Marjana Krašne. Kot podiplomski študent je aktivno sodeloval pri organizaciji več znanstvenih konferenc v (so)organizaciji Slavističnega društva Maribor.

Doktorska disertacija Dejana Pukšiča je izvirno znanstveno delo v obsegu 242 strani, besedilo je členjeno na osem poglavij, ki združujejo tako teoretični kot empirični del. Z disertacijo so podane smernice za načrtovanje mobilnih učnih gradiv, v primeru učenja slovenščine kot tujega jezika na osnovni stopnji pa je tudi verificirana njihova didaktična vrednost. Naloga prinaša spoznanja o sodobnih pristopih k približevanju učenja slovenščine mladi generaciji, ki obvlada informacijsko-komunikacijsko tehnologijo, in ji omogoča, da s pomočjo mobilne tehnologije premaga prve zapreke pri učenju jezika.

Doktorska disertacija prinaša dragocen pregled izoblikovanja mobilnega učenja od začetnih idej do dobro izdelanih tehnik in metodologij. Dejan Pukšič je pripravljal mobilna učna gradiva in načrtoval njihovo uporabo v praksi kot mobilno učenje več let. S tem delom je olajšal delo drugim razvijalcem mobilnih učnih gradiv, vsebinsko pa je delo pripravljeno na morebitne izboljšave in zastavitev novih ciljev z uporabo že obstoječega ali novega gradiva za različne ravni obvladovanja tujega (v konkretnem primeru slovenskega) jezika.

Metodološko temelji raziskava obvladovanja usvojenega znanja slovenskega jezika kot tujega jezika na široko zasnovanem pregledu dosedanjih raziskav uporabe mobilnih aplikacij v poučevanju ter na jezikoslovno podprtem programu izvajanja poučevanja jezika (slovenščine) kot tujega jezika po programu *SEJO* in po programih jezikovnih tečajev EILC, konkretizirana pa je bila na učbeniškem gradivu *A, B, C … 1, 2, 3, gremo*

(2006) s štirimi ponavljalnimi lekcijami ter z razdelkom za utrjevanje in preizkus pridobljenega znanja. Raziskava je bila izvedena v dveh zaporednih fazah, realiziranih v dveh zaporednih izvedbah tečaja EILC (v septembru 2013 s kontrolno skupino, v januarju 2014 z eksperimentalno skupino).

Empirična raziskava je potrdila domneve in vnesla nekatera nova spoznanja. Študentje eksperimentalne skupine so m-učenje z aplikacijo BlaBla™ označili za učinkovito in dosegali boljše rezultate pri merjenih nalogah. M-učenje se v okviru zastavljenih ciljev v doktorski disertaciji potrjuje kot perspektivna oblika poučevanja/učenja tujih jezikov, tudi slovenščine. Njena ključna prednost je, da lahko način učenja ter vsebine prilagajamo in spreminjamo v učenje ravno ob pravem času in učenje na zahtevo, torej kjer koli in kadar koli. Vsekakor je doktorska disertacija Dejana Pukšiča izjemno delo, ki napoveduje smele spremembe tudi v poučevanju in učenju slovenskega jezika (vsaj) kot tujega jezika.

Izr. prof. dr. Melita Zemljak Jontes in red. prof. dr. Marjan Krašna

BREDA MARUŠIČ
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

Breda Marušič v svoji disertaciji *Dramatizacija sodobnega slovenskega romana*, ki je nastala pod mentorstvom izr. prof. dr. Mateje Pezdirc Bartol in somentorstvom red. prof. dr. Alojzije Zupan Sosič in bila z zagovorom uspešno zaključena decembra 2015, raziskuje dramatizacije v smislu transformacije nedramskega besedila v dramsko obliko. Disertacija obsega 362 strani in je vsebinsko smiselno razdeljena v tri dele. Avtorica pojem dramatizacija opredeli v odnosu do sorodnih izrazov, kot so adaptacija, priredba, ugledališčenje kot tudi skozi zgodovinsko perspektivo pojavljanja dramatizacij v slovenskih gledališčih in znotraj- ter zunajliterarnih razlogih zanje. Sledi analiza dvanajstih sodobnih slovenskih romanov, ki so bili uprizorjeni v slovenskih gledališčih med letoma 1971 in 2010. Avtoričine analize prepričljivo prikažejo različne oblike transformacij naratoloških

elementov v uprizoritveni tekst in zatem v konkretno uprizoritev, na podlagi katerih v sklepnem delu izdela tipologijo dramatizacij, in sicer dramatizacije – ilustracije, dramatizacije z izrazitejšim avtorskim pristopom ter avtonomni gledališki teksti po sodobnih slovenskih romanih.

Celotna raziskava je vpeta v kontekst razvoja slovenske in tudi evropske dramatike in gledališča ter dokazuje avtoričino široko razgledanost po strokovni literaturi ter literarni in gledališki umetnosti. Disertacija je povsem novo, inovativno in samostojno delo, saj je prvo celovito delo s tega področja v slovenskem prostoru, ki vzpostavlja teoretski aparat in metodološki model za analizo dramatizacij, pri čemer presega klasično primerjano metodo in koncept zvestobe ter sledi najnovejšim spoznanjem različnih znanstvenih disciplin in metodološkemu pluralizmu. Raziskava zapolnjuje veliko vrzel tako znotraj literarne vede kot tudi uprizoritvenih študijev. Ker so dramatizacije izjemno priljubljene znotraj sodobnega gledališča, bodo avtoričina spoznanja v veliko pomoč tako študentom kot učiteljem, saj so ugotovitve uporabne tudi v praksi pri analizah konkretnih uprizoritev, disertacija pa je nedvomno tudi temeljno znanstveno delo za strokovnjake s področja literarne vede, gledališke režiserje, dramaturge in ne nazadnje tudi avtorje, ki se ukvarjajo s pisanjem dramatizacij.

Izr. prof. dr. Mateja Pezdirc Bartol

Podpornica 27. Slovenskega slavističnega kongresa Ljubljana 2016:

Filozofska fakulteta
Univerze v Ljubljani

Organizatorja 27. Slovenskega slavističnega kongresa Ljubljana 2016:

Zveza društev
Slavistično društvo Slovenije

Društvo slovenskih
književnih prevajalcev

Organizacijski odbor 27. Slovenskega slavističnega kongresa Ljubljana 2016:

Andreja Žele
Đurđa Strsoglavec
Petra Jordan
Matjaž Zaplotnik